

TUTUKLAMANIN MADDİ ŞARTLARI*

Volkan Yetiştirici**

Öz

Ceza Muhakemesi Hukuku maddi gerçeğin ortaya çıkarılmasını amaçlar. Bu amaca ulaşmak üzere birtakım koruma tedbirine müracaat etme ihtiyacı ortaya çıkabilir. Özellikle henüz kesinleşmiş mahkumiyet kararı bulunmamasına rağmen kişi özgürlüğüne uzun süreli kısıtlama getirme özelliği nedeniyle tutuklama tedbiri, diğer tedbirlerden daha özel bir konum almaktadır. Bu önemi nedeniyle tutuklama kurumu uluslararası metinlerde, anayasalarda ve usul yasalarında düzenleme altına alınmıştır. Hukukumuzda tutuklamanın anayasal temeli, Anayasa'nın 19'uncu maddesinde yer alırken, Ceza Muhakemesi Kanunu'nun koruma tedbirleri kısmında ayrı bir bölüm başlığı altında, 100 ve devamı maddelerinde tutuklama ile ilgili hükümler bulunmaktadır. Tutuklama koruma tedbirine ancak belirli şartların bulunması halinde başvurulabilir. Bu şartların bulunmaması, tutuklama kararını hukuka aykırı hale getirdiği gibi, bu alanda yapılacak ihlallerin telafisi mümkün olmayan veya oldukça güç olan sonuçları ortaya çıkabilir. Zira tutuklamanın en ağır koruma tedbiri olduğunda herhangi bir tereddüt bulunmadığı gibi, hukuka aykırı bir şekilde özgürlük kısıtlamasının yarattığı tahribatın giderilmesinin mümkün olmadığı da açıktır. Öte yandan şartlarının varlığına rağmen tutuklama kararı verilmemesi de toplumun adalete olan güvenini sarsabilecek ve ideal hukuk sistemi hedefinden uzaklaşılmasına yol açabilecektir. Bu nedenlerle hukuk uygulayıcılarının tutuklama kurumu ile ilgili tasarruflarında çok büyük bir hassasiyet göstermelerinde zorunluluk bulunmaktadır.

Anahtar Kelimeler: Tutuklama, Koruma Tedbiri, Kısıtlama, Özgürlük.

MATERIAL CONDITIONS OF THE ARREST

Abstract

Criminal Procedure Law aims to reveal the material truth. In order to achieve this goal, the need to apply for some protection measures may arise. Especially, although there is no final conviction yet, the measure of arrest has a more special position than other measures due to its ability to restrict personal freedom. Due to this importance, the institution of detention is regulated in international texts, Constitutions and procedural laws. While the constitutional basis of detention in our law is included in the 19th article of the Turkish Constitution, there are provisions regarding detention in the 100th and subsequent articles under a separate section heading in the protective measures section of the Turkish Code of Criminal Procedure. Detention protection measures can only be applied if certain conditions are met. The absence of these conditions makes the arrest decision unlawful, and violations in this area may have irreparable or very difficult consequences. Because there is no hesitation that arrest is the most severe measure of protection, it is also clear that it is not possible to eliminate the damage caused by unlawful restriction of freedom. On the other hand, failure to issue an arrest warrant despite the existence of conditions may undermine society's trust in justice and lead to moving away from the goal of an ideal legal system. For these reasons, it is imperative for law enforcement to show great sensitivity in their dealings with the institution of detention.

Keywords: Arrest, Protective Measure, Restriction, Freedom.

* Makalenin Gönderim Tarihi : 26.12.2023

Makalenin Kabul Tarihi : 30.12.2023

Makale, yazarın Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Kamu Hukuku Tezli Yüksek Lisans programı çerçevesinde hazırlanmış olduğu "Ceza Muhakemesi Hukukunda Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama" başlıklı yüksek lisans tezinden türetilmiştir.

** Hâkim, Doktora Öğrencisi, e-posta: v_yetistirici@yahoo.com.

GİRİŞ

Ceza Muhakemesi Kanunu'nun (CMK'nın) tutuklamaya ilişkin düzenlemeleri, genel anlamda önceki usul kanunu olan 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'ndan (CMUK'tan) farklı olarak daha teminatlı hükümler içermesine rağmen, uygulamadaki aksaklıklar ne yazık ki sona ermemiştir. Özellikle tutuklama tedbirine giderek artan oranlarda başvurulduğunun görülmesi, çoğu zaman tam anlamıyla şartları oluşmaksızın bu kuruma hükmedilmesi, uzun tutukluluk sürelerinin ve hukuka aykırı olduğu ileri sürülen tutuklama kararlarının kamuoyunun gündemini devamlı olarak işgal etmesi, azami tutukluluk sürelerinin tam olarak ne olduğuna ilişkin belirsizliklerin ve tartışmaların sonlanmaması, aslında kişi özgürlüğü ve hukuki güvenliğiyle son derece yakından ilgili olan tutuklama kurumunun uygulamasına ilişkin halen birçok problemlili alan bulunduğu göstermektedir. Nitekim CMK'nın yürürlüğe girmesinin ardından tutuklamaya ilgili kanun maddelerinde yapılan pek çok değişiklik de bu kanaati kuvvetlendirmektedir.

Bu çerçevede ele alınan tutuklamanın maddi şartları adlı bu çalışmada öncelikle tutuklama kurumu hakkında genel bilgilere yer verildikten sonra tutuklama koruma tedbirinin şartları ile bu konuda uygulamada ve teoride karşılaşılan sorunlar değerlendirilecektir.

1. Tutuklama Tedbiri Hakkında Genel Bilgiler

Öğretide yazarlar tarafından ayrı ayrı tutuklama tanımları yapıldığı görülmekle birlikte, bunlardan üzerinde ittifak sağlanmış olan birkaçı şu şekilde ifade olunabilir.

Yenisey ve Nuhoglu'na göre¹ “tutuklama, suç işlediği kuvvetli şüphesinin varlığını gösteren olguların bulunması halinde, şüpheli veya sanığın kaçmasını veya delilleri karartmasını önlemek amacıyla kişi özgürlüğünün kesin hükümden önce hakim kararıyla kısıtlanmasıdır. Kişi hürriyetinin kaldırılmasının tutuklama kararının yerine getirilmesinden başlayarak salıvermeye veya cezanın infazının başlamasına kadar devam eden durumuna tutukluluk denir.”

Öztürk'e göre² “tutuklama, şüpheli veya sanığın kişi hürriyetinin, hakim kararı ile sınırlandırılarak tutukevi adı verilen yere konulmasıdır.”

Özbek, Doğan ve Bacaksız'a göre³ “tutuklama, kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların ve bir tutuklama nedeninin bulunması halinde, şüpheli veya sanığın özgürlüğünün hakim kararı ile sınırlandırılmasıdır.”

Avcı'ya göre⁴ “tutuklama, yargılama hukuku bakımından zorunlu olan hallerde hakim tarafından verilen karara dayanılarak, henüz bir yargı kararı ile hapis cezasına mahkum olmadan, bir kişinin özgürlüğünün geçici olarak kısıtlanması ve onun tutuk durumuna sokulmasıdır.”

¹ Feridun Yenisey - Ayşe Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (İstanbul: Seçkin Yayınevi, 2021), 374.

² Bahri Öztürk vd., *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2019), 460.

³ Veli Özer Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 243.

⁴ Mustafa Avcı, “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, *Hukuki Perspektifler Dergisi* 3 (Nisan 2005), 76.

Centel ve Zafer'e göre⁵ “tutuklama, suçlu olduğu konusunda henüz kesin hüküm bulunmayan, ancak suç işlediği şüphesi kuvvetli olan kişinin özgürlüğünün hakim kararı ile geçici olarak kaldırılmasıdır.”

Yargıtay kararlarında⁶ “tutuklama, şüpheli veya sanığın kaçmasını ya da delillerin karartılmasını yahut tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı kurulmasını önlemek amacıyla başvuru bir koruma tedbiridir.” şeklinde tanımlanmıştır.

Belirtildiği üzere, öğretide pek çok tutuklama tanımı bulunmakta olup⁷ tüm tanımlar açısından ortak olan husus, kişi özgürlüğünün yasalarda öngörülen koşullar altında, hakim kararı ile belirli bir süre ile sınırlandırılmasıdır⁸. Bahse konu ortak hususlar aynı zamanda tutuklama tedbirinin kendine özgü yanlarını ortaya koymakta ve onu diğer koruma tedbirlerinden de ayırmaktadır⁹.

Kanaatimizce, tutuklama, hakkında kesinleşmiş bir mahkumiyet kararı bulunmayan şüpheli veya sanığın somut ve kuvvetli şüphe oluşturan delillere dayanılarak hakim veya mahkeme kararı ile geçici olarak özgürlüğünden yoksun bırakılması şeklindeki bir koruma tedbiridir.

Koruma tedbirlerinin genel özellikleri yasa ile düzenlenmiş olması, şüphenin belli bir yoğunlukta olması, hükümden önce temel bir hakkı sınırlaması, geçici olması, gecikmesinde sakınca bulunması, ölçülü olması, muhakemenin yapılabilmesini sağlamak ve/veya verilecek kararın kağıt üzerinde kalmasını önlemek ve/veya delili temin veya muhafaza etmek için başvurulması ile kural olarak hakim kararına ihtiyaç duyulması şeklinde ortaya konulabilir.

Tutuklama tedbirinin hukuki niteliğinin koruma tedbiri olduğu hususunda herhangi bir tereddüt bulunmamaktadır¹⁰.

⁵ Nur Centel - Hamide Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, (İstanbul: Beta Yayınevi, 2015), 355.

⁶ Yargıtay Ceza Genel Kurulu (Yargıtay), K. 2016/347 (11 Ekim 2016).

⁷ Yukarıda belirtilenlerin dışındaki tutuklama tanımları için bkz. Öztekin Tosun, *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*, (İstanbul: Acar Matbaacılık, 1984), 844; Ersan Şen - Bilgehan Özdemir, *Tutuklama* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011), 19; Mustafa Tarık Şentuna, *Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama ve Adli Kontrol*, (Ankara: Adalet Yayınevi, 2007), 6; Köksal Bayraktar. “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış”, *Legal Hukuk Dergisi* 3/32, (Ağustos 2005), 2864; İsmail Malkoç - Mert Yüksektepe, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, (Ankara: Malkoç Kitapevi, 2005), 280; A.Sinan Sürücü, *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2010), 129; Ayhan Köksal, “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Tutuklama ve 1961 Anayasası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 30/1-2 (1964), 100; Cumhur Şahin – Neslihan Göktürk. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 289; Turhan Tufan Yüce, “Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, *Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1/1 (1980), 77.

⁸ Ahmet Altınay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, (İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007), 40.

⁹ Örneğin tutuklama kararları sadece hakim tarafından verilebilirken, yakalama tedbiri için böyle bir mutlak zorunluluk yoktur. Ayrıca Ceza Muhakemesi Kanunu’nda tutukluluk süreleri ve yakalama sonrası gözaltı süreleri farklıdır. Yine CMK’nın konuyla ilgili bağlayıcı düzenlemeleri itibarıyla tutuklama için kuvvetli suç şüphesi aranırken, yakalama için bu denli yoğun bir suç şüphesi aranmamaktadır.

¹⁰ Özbek vd.. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 244; Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 105; Z.Özen İnci, *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011), 30.

Tutuklama kararıyla ulaşılmak istenen amacın neler olduğu hususundaki yaklaşımların ortak yanı, sanığın yargılamada hazır bulunmasının sağlanması, delillerin karartılmaksızın muhafazası, yargılamanın mümkün olan en hızlı şekilde yürütülebilmesidir.

Ceza yargılaması kapsamında, yargılama taraflarına düşüncelerini karşılıklı olarak bildirmelerine imkân tanıyarak bir hükme varılmaya çalışılmaktadır¹¹. Bu kapsamda sentez yapacak karar makamı olan mahkemenin görevi de o gerçeği şüpheye yer vermeyecek biçimde ortaya çıkarmaktır. Bu amaca ulaşma çabası içerisinde olan mahkemenin olaya ilişkin tüm delilleri eksiksiz ve sağlıklı bir şekilde değerlendirmesi, mümkün olduğu ölçüde tüm tanıkları huzura alıp dinlemesi ve maddi gerçeği bulmaya yönelik olarak tüm araştırmaları ifa etmesi gerekir. Ancak mahkeme bu görevini yerine getirirken kimi zaman bazı engellerle karşılaşabilir. Sanık, olaya ilişkin delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme hazırlığında veya girişiminde bulunabilir ya da tanıklara tesir ederek onların gerçeğe aykırı tanıklık yapmasına sebebiyet verebilir veyahut sanık kaçır ve sanığın olayla ilgili olarak sorgusu yapılamaz ve böylece ceza muhakemesinin mümkün olduğunca hızlı ve sağlıklı bir şekilde gerçekleştirilmesi mümkün olamaz. İşte tutuklama kararı ile maddi gerçeğin araştırılması çabası içerisinde karşılaşılabilecek bu gibi sorunlar bertaraf edilmeye çalışılır.

Bahse konu teorik yaklaşımların ardından ceza muhakemesinin temel prensiplerine aykırı birtakım uygulama örneklemelerine gidilecek olursa; günümüzde “öne alınmış ceza” sonucuna yol açacak şekilde tutuklama yapıldığı¹², “tutuklanmaz ise dışarıda başkaca suçlar işleyecektir” gibi düşüncelerle, ileride işlenebileceği muhtemel bazı suçlar için tutuklamaya başvurulduğu, bu anlamda tutuklamanın bir “şüphe cezası” olduğunun ileri sürüldüğü¹³ görülmektedir. Benzer şekilde sanığın ikrara zorlanması, gözünün korkutulması, kulağına küpe olması, toplumsal infialin yatıştırılması, öç almak veyahut devletin gücünü göstermek veya “suç işlerken düşünseydi, bırakırsam ne derler” gibi sebeplerle tutuklama koruma tedbirine başvurulamaz, başvurulmamalıdır¹⁴.

2. Tutuklamanın Şartları

2.1. Genel Olarak

Tutuklama şartları, tutuklama nedenlerini de içinde barındıran bir üst kavramdır. Yani tutuklama nedenlerinden bir veya birkaçının varlığı, tutuklama kararı verilmesi için aranan maddi şartlardan biridir. Nitekim CMK sistematüğinde¹⁵ tutuklama kurumu 100 ila 109’uncu

¹¹ Yenisey - Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 782; İnci, *Tutuklama*, 30.

¹² Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 472.

¹³ Yüce, “Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, 71.

¹⁴ Bahri Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koşuşturma Mecburiyeti* (Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, 1991), 105; Mustafa Avcı, “Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimize Koruma Tedbirlerinde Tutuklama”, *Kamu Hukuk Arşivi*, (Haziran 1998), 31; İsmet K. Karadayı, “Ceza Yargılama Usulü Yasası İçinde Tutuklama Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi* 56/1-2-3 (Ocak-Şubat-Mart 1982), 10; Turhan Tufan Yüce, “Alman-Türk Muhakemeleri Usulünde Tevkif ve Tevkif Sebepleri”, *Adalet Dergisi* 52/1-2 (Ocak-Şubat 1961), 445; Köksal, “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Tutuklama ve 1961 Anayasası”, 100.

¹⁵ Ceza Muhakemesi Kanunu’nda 1’inci kitaba ‘genel hükümler’ başlığının verildiği, genel hükümler altındaki 4’üncü kısmın ‘koruma tedbirleri’ adını taşımakta olduğu, bu kısım altında ise 1’inci bölümde yer alan ‘yakalama ve gözaltı’ başlığının hemen ardından gelen 2’nci bölüme ‘tutuklama’ adının verildiği görülmektedir. ‘tutuklama’ ile ilgili hükümler 100 ila 109’uncu maddeler arasında yer almaktadır.

maddeler arasında düzenlenmiş bulunmakta olup 100'üncü maddenin ilk fıkrasında yer alan genel nitelikli düzenlemede, "kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut olguların, bir tutuklama nedeninin ve ölçülülük ilkesinin varlığı halinde tutuklama kararı verilebileceği" belirtilmektedir. İlk fıkrada yer alan tutuklama şartlarının varlığı değerlendirildikten sonra, devam eden fıkralarda yer alan tutuklama nedenleri ele alınarak tutukluluk talebi/durumu hakkında bir karar verilmesi mümkündür. Tutuklama şartlarının ve nedenlerinin bir arada mevcudiyeti halinde dahi, maddenin 1'nci fıkrasında yer alan "tutuklama kararı verilebilir" ifadesi ile hakime takdir yetkisinin tanındığı, tutuklamanın istisnai bir tedbir olduğu ortaya koyulmuştur. Her ne kadar bahsi geçen madde başlığı 'tutuklama nedenleri' ise de, maddenin ilk fıkrasında tutuklama şartlarının, devam eden fıkralardaysa, tutuklama nedenlerine yer verilmiş olması nedeni ile madde başlığının 'tutuklama şart ve nedenleri' olmasının kanun terminolojisi açısından daha uygun olacağı değerlendirilmektedir¹⁶. Bahsi geçen maddenin AİHS'nin 'özgürlük ve güvenlik hakkı' başlığını taşıyan 5'inci maddesi¹⁷ ile Anayasa'nın 'kişi hürriyeti ve güvenliği' başlıklı 19'uncu maddesinde¹⁸ yer alan unsurlarla uyum içerisinde olduğu görülmektedir¹⁹.

Öğretide bazı yazarlarca da benimsendiği üzere²⁰, tutuklama şartlarını maddi ve şekli şartlar olmak üzere 2 grup altında ele almak mümkündür. Maddi şartları, şüpheli/sanığın huzurda bulunması, somut olgulara dayalı kuvvetli suç şüphesi, ölçülülük ilkesi, tutuklama nedeninin varlığı şeklinde belirtmek mümkün iken, şekli şartların ise yargılama şartı ve tutuklama kararı olarak ifade olunduğu görülmektedir. Kanaatimizce, uygulamada tutuklamaya, tutukluluk halinin devamına veya bu husustaki bir tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda bahsi geçen tutuklama şartlarının tek tek ele alınması, ayrıca tutuklama şartlarının, tutuklamanın özellikleri ve ön şartları ile bir arada değerlendirilmesi, kurumun öngörülen amacına ulaşılmasında büyük önem arz etmektedir.

2.2. Tutuklamanın Maddi Şartları

¹⁶ İnci, *Tutuklama*, 75.

¹⁷ Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi'nin 5/1-c düzenlemesinde, "kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması" halinin özgürlüğünden yoksun bırakılmama kuralının istisnası olduğu belirtilmektedir.

¹⁸ Anayasa m.19'da, herkesin kişi hürriyeti ve güvenliğine sahip olduğu belirtildikten sonra, aynı maddenin ikinci fıkrasında bu anayasal hakkın istisnaları belirtilmiştir. Üçüncü fıkrada ise, "suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek maksadı ile veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararı ile tutuklanabilir" denilmek suretiyle tutuklamanın anayasal şartları belirtilmiştir.

¹⁹ Hukukumuzda CMK'nın 100'üncü maddenin dışında, tutuklama nedenlerinin yer aldığı diğer bir yasal düzenleme de mülga 353 Sayılı Askeri Mahkemeler Kuruluş ve Yargılama Usulü Kanunu'nun 71'inci maddesi idi.

²⁰ Bu yöndeki tasnifleme için bkz. Centel - Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 357 vd.; Yener Ünver – Hakan Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2012), 389 vd.; İnci, *Tutuklama*, 76 vd.; Altınay, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 45 vd.; Emre Gülüşür, *Koruma Tedbirlerinden Tutuklama* (Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010), 21 vd.; Engin Koçaklı, *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama* (Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008), 48 vd.; İlker Uçdu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama* (İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007), 77 vd.; Avcı, "Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama", 77 vd.

2.2.1.Şüpheli/Sanığın Huzurda Bulunması

Bilindiği üzere CMK, CMUK'ta yer alan, şüpheli/sanığın yokluğunda tutuklama kararı verilmesini, yani "gıyabi tutuklama" uygulamasını kaldırmıştır²¹. Yeni kanun tercihini tutuklama kararının sadece şüpheli/sanığın hakim karşısında hazır bulunduğu durumlarda verilmesinden yana koymuştur. CMK'da gıyabi tutuklama kararı verilen hallerde uygulanmak üzere, "yakalama emri" sistemi getirilmiştir. Bu anlamda hazır edilemeyen şüpheli/sanık hakkında yakalama emri çıkarılması mümkündür.

Yakalama emri düzenlemesinde, gıyabi tutuklama uygulamasından farklı olarak şüpheli/sanığın yetkili hakim huzuruna çıkarılarak olayın esasına ilişkin savunma yapmasına fırsat tanınmaktadır. Nitekim Özbek ve diğer yazarların da vurguladığı gibi²², uygulamada tutuklama kararlarının kolaylıkla verilebildiği dikkate alındığında, hakim in hiç görmediği bir kişi hakkında tümüyle dosya üstünden tutuklama gibi kişi özgürlüğü ve güvenliği yönünden çok ağır sonuçlar doğuran bir karar vermesinin önlenmesi yerinde olmuştur.

CMK'nun 98/1,3'üncü maddelerine göre, "soruşturma evresinde çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan şüpheli hakkında Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından yakalama emri düzenlenir. Kovuşturma evresinde ise duruşmada bulunmayan kaçak²³ sanık hakkında Cumhuriyet savcısının istemi veya resen hakim/mahkeme tarafından yakalama emri çıkarılması gerekir." Aynı kanunun 94'üncü maddesi gereğince, hakkında yakalama emri çıkarılan kişi, en geç 24 saat içinde yetkili hakim veya mahkeme önüne çıkarılmıyorsa, bu süre içinde en yakın sulh ceza hakimi önüne çıkarılır; burada huzura çıkarılan kişinin hakkında yakalama emri çıkarılan kişi olup olmadığı kimlik tespiti yapılmak suretiyle belirlenir. Kimlik bilgilerinin eşleşmesi durumunda sulh ceza hakimliği tarafından, şüpheli/sanığın en kısa zamanda yetkili hakim veya mahkeme önünde hazır edilmek üzere tutuklanmasından başka işlemyapılamamaktadır. Kimlik bilgilerinin uyuşmaması durumunda kişi derhal serbest bırakılır. Bu inceleme sırasında işin esasına girilemez²⁴, atılı suçun işlenip işlenmediği veya tutuklama şart ve nedenlerinin oluşup oluşmadığı hususunda herhangi bir değerlendirme yapılamaz. Zira yargılamaya ilişkin dosyanın yargılamanın yapıldığı yerde bulunması nedeniyle buna imkan bulunmamaktadır²⁵. Ancak bu noktada sadece ifade ve sorgunun tespiti amacıyla yakalama emrinin çıkarılmış olması halinde, yargılamayı yürüten savcılık, hakim veya mahkeme tarafından, 196/2'nci maddede yer alan²⁶ istinabe suretiyle

²¹ CMK'da yer alan gıyabi tutuklama yasağının istisnası, CMK'nın 248/5'inci maddesinde yer almaktadır, buna göre; "kaçak hakkında 100'üncü ve sonraki maddeler gereğince, sulh ceza hakimi veya mahkeme tarafından yokluğunda tutuklama kararı verilebilir."

²² Veli Özer Özbek, *CMK İzmir Şerhi* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005), 357; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 253.

²³ "Kaçaklık" statüsü CMK'nın 247'nci maddesinde tanımlanmış olup 98/3'üncü maddesinde ifade olunan "kaçak" tabirinin bu anlamda algılanmaması, 98/1'inci maddedeki gibi anlaşılması, yani kovuşturma evresinde de çağrı üzerine gelmeyen veya çağrı yapılamayan sanık hakkında yakalama emri düzenlenebileceği hususunda bkz. Metin Feyzioğlu, 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit Ve Değerlendirmeler, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 19/62 (Ocak-Şubat 2006), 54.

²⁴ Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi*, 54, 55.

²⁵ Sevk tutuklamasının şekli bir karar olduğu hususunda bkz. İnci, *Tutuklama*, 77,78.

²⁶ Maddeye göre, "sanık, alt sınırı beş yıl ve daha fazla hapis cezasını gerektiren suçlar hariç olmak üzere, istinabe suretiyle sorguya çekilebilir..."

ifade ve sorgunun temini imkanının da gözden geçirilmesinde fayda bulunmaktadır. Sulh ceza hakimliği tarafından yakalama emrine binaen yapılan bu tutuklamaya, uygulamada diğer tutuklamalardan farklı olarak, ‘sevk tutuklaması’ veya ‘yol tutuklaması’ denilmektedir.

CMK ile tutuklamada şüpheli/sanığın huzurda bulunma şartı ve gerekçe gösterme zorunluluğu pekiştirilmek suretiyle tutuklama tedbiri uygulaması sayıca azaltılmak istenirken, eski gıyabi tutuklamanın sonuçlarını doğuran yakalama emri verilmesinin yalnızca çağrı üzerine gelmeme veya çağrı yapılamama şartına bağlanması yeterli değildir; en azından kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların da bulunması yakalama emri verilmesinin ek şartı olarak kanuna eklenmelidir²⁷.

2.2.2.Somut Delillere Dayalı Kuvvetli Suç Şüphesi

Tutuklama tedbiri ile ilgili olarak, Anayasa’nın 19/3’üncü maddesinde bu tedbirin “suçluluğu hakkında kuvvetli belirtiler bulunan kişiler hakkında uygulanabileceği” belirtilmiştir. CMK’nın 100/1’inci maddesinde de tutuklama kararının kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren delillerin mevcut olması şartına bağlandığı görülmektedir²⁸. CMK bu şartın kabulü ile birlikte, hem basit şüphe ile kişilerin hürriyetinin kısıtlanmasının önüne geçilmesini sağlamış, hem de kuvvetli suç şüphesinin kabulü için de bir ölçüt getirmiştir ki, o da kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların mevcudiyetidir²⁹.

Öğretide kuvvetli suç şüphesi farklı şekillerde tanımlanmış bulunmaktadır. Bazı yazarlar tarafından da ifade olunduğu gibi³⁰, kuvvetli şüphe eldeki delillere nazaran yapılacak bir yargılamada şüpheli/sanığın mahkum olmasının kuvvetle muhtemel olması demektir. Soyaslan’ın tarifiyle³¹, “kuvvetli şüphenin anlamı günlük hayat deneyimlerine ve eldeki delillere göre şüphelinin suçu işlediğinin kesin gibi olmasıdır.” Kuvvetli şüphenin, suçun işlendiğinin kesin olarak ispat edilerek şüpheden arındırılmasından bir önceki aşamayı ifade ettiği belirtilebilir³². Buna karşın kişinin atılı suçu işlediğine yönelik tahminsel veya varsayımsal kriterle tutuklama kararı vermek mümkün olmamalıdır³³.

Konuyla ilgili olarak AİHM kararlarında da tatminkar açıklamalar mevcuttur. Nitekim AİHS’nin konuyla ilgili 5/1-c düzenlemesinde, “kişinin bir suç işlediğinden şüphelenmek için inandırıcı sebeplerin bulunduğu veya suç işlemesine ya da suçu işledikten sonra kaçmasına

²⁷ Feyzioğlu, *Ceza Muhakemesi*, 54.

²⁸ CMK sistematüğinde yer verilen şüphe çeşitlerini şu şekilde sıralamak mümkündür; basit şüphe, soruşturmanın başlatılmasına neden olan ve bir suçun işlendiği izlenimini veren hallerle ulaşılan şüpheyi; makul şüphe, yakalanabileceği veya suç delillerinin elde edilebileceği yönünde kabul edilebilir şüpheyi; yeterli şüphe, soruşturma safhasının sonunda toplanan delillerle suçun işlendiği hususunda iddianame düzenlemeye elverişli iz, eser ve emarelerle ulaşılan şüpheyi; kuvvetli şüphe, şüphelinin veya sanığın tutuklanması, hakkında iletişimin denetlenmesi, gizli soruşturmacı tayini ve teknik araçlarla izleme kararı verilebilmesi için gerekli bilgi, belge, veri ve delillere ulaşılmak suretiyle elde edilen şüpheyi ifade ettiği hususunda Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 437; Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 94.

²⁹ Ünver - Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 391.

³⁰ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 439; Özbek vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 244; Ünver - Hakeri, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 391, Şahin - Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, 291.

³¹ Doğan Soyaslan, *Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Yetkin Yayınevi, 2010), 313.

³² Selçuk Akıcı, *Ceza Muhakemesi Kanunu’nda Koruma Tedbiri Olarak Tutuklamanın Maddi ve Şekli Şartları* (Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022), 44.

³³ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 465.

engel olma zorunluluğu kanaatini doğuran makul gerekçelerin varlığı halinde, yetkili adli merci önüne çıkarılmak üzere yakalanması ve tutulması” halinin özgürlüğünden yoksun bırakılmama kuralının istisnası olduğu belirtilmektedir. Mahkeme’nin en çok inceleme yaptığı düzenlemelerden biri olan³⁴ AİHS’nin 5/1-c düzenlemesinde “kuvvetli şüphe” kavramına değil, “makul şüphe (yeterli şüphe)” kavramına yer verildiğini, dolayısıyla bu yönden AİHS ile CMK’nın birbirinden ayrıldığını ifade etmek gerekmektedir. Sözleşmede “makul şüphenin” ne olduğu belirtilmemiş olup AİHM’nin bu kavramın kapsamını içtihatlarla belirleme yoluna gittiği görülmektedir³⁵. Mahkeme, özgürlükten yoksun bırakmaya yol açan şüphede dürüstlük ve iyiniyet ilkelerinin aranmasının şüphenin makul olmasında ayrılmaz bir parça olduğunu belirterek, şüphenin makul olmasını, şüphelenilen kişi ile suç arasında objektif bilgilere ve gerçeklere dayalı bir ilişkinin olmasına bağlamış, söz konusu kişiyi doğrudan suçla ilişkilendirecek eylemlere ait kanıt, belge veya bu tür adli bulguların olması gerekliliğini vurguladıktan sonra, suç işlendiğine gösterge olarak ne kadar güvenilir olursa olsun duygu, içgüdü, varsayım ya da önyargılara dayandırılan bir gerekçeyle özgürlükten mahrumiyetin gerçekleştirilmesini, örneğin; İngiltere’ye karşı açılan Fox, Campbell ve Hartley davasında olduğu gibi kişinin geçmişte benzer suç işlemiş olması esasının kabulünü şüphe için yeterli olmadığından, hukuka uygun olmadığına karar vermiştir³⁶. Mahkeme Türkiye aleyhine açılmış bulunan Erdagöz kararında, AİHS’in 5’inci maddesi anlamında makul şüphenin mevcut olması için, “kişinin suç işlemiş olabileceğine dair tarafsız bir şahsı tatmin edecek vaka ve bilgilerin bulunması gerektiğini belirtmektedir”³⁷.

Şüpheli/sanığa atılı bulunan suçun işlendiği konusundaki kuvvetli şüphenin, yasada yer alan, hukuka aykırı ve belli bir eyleme ilişkin olması gerektiği açıktır. Tutuklananın fail olup olmadığını ya da ortada bir suç bulunup bulunmadığını tespit etmek için tutuklamaya başvurulmamalıdır³⁸. Nitekim Yargıtay, eşinin ve kendisinin isminin bulunmadığı seçim listesine kaydolunmak üzere ilçe seçim kuruluna dilekçe veren kişinin iki ayrı dilekçe istenmesi üzerine bu dilekçeyi henüz işleme konulmadan yırtıp atması eylemini seçim suçu sayarak dilekçe vermek isteyen kişiyi tutuklayan hakim hakkındaki mahkumiyet hükmünü, bu olayın suç teşkil etmediğini hakimın önceden bildiği gerekçesiyle yerinde bulmuştur³⁹.

CMK’da yer alan ve tutuklama için aranan “kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren somut delillerin bulunması” şartı, suçun işlendiği yönündeki şüphenin somut ve kuvvetli olmaması halinde tutuklama kararı verilmesinin mümkün olamayacağını ifade etmektedir. Bu nedenle, gerek tutuklama kararı verilmesi yönünde talepte bulunan savcı, gerekse bu kararı veren hakim, kararını somut olgulara dayandırmak zorundadır⁴⁰. Şüpheli/sanığın yürütülecek olan yargılama neticesinde kovuşturmayaya yer olmadığı kararı alması veya beraat etmesinin

³⁴ Sürücü, *Tutuklama*, 62.

³⁵ Behiye Eker Kazancı, “AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri İle Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 98 (Ocak-Şubat 2012), 81.

³⁶ Malkoç - Yüksektepe, *Ceza Muhakemesi Kanunu*, 281.

³⁷ Karar metni için bkz. Yargıtay Başkanlığı, http://www.yargitay.gov.tr/aihm/upload/127_945_74.pdf, (29.06.2012).

³⁸ Uçdu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 84.

³⁹ Uçdu, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*, 84.

⁴⁰ Faruk Erem, *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi* (Ankara, 1996), 231; Öztürk, *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koşuşturma Mecburiyeti*, 97-101 ve Şentuna, *Tutuklama ve Adli Kontrol*, 42.

zayıf bir ihtimal olarak dahi mevcut olması halinde uygulayıcıların tutuklama tedbirine müracaat etmemeleri gerekmemektedir⁴¹. CMK 141/1-e düzenlemesi gereğince, kanuna uygun olarak yakalandıktan veya tutuklandıktan sonra haklarında kovuşturmaya yer olmadığına veya beraatlerine karar verilen kişilerin, tazminat talebinde bulunabilecekleri de bu anlamda göz ardı edilmemelidir.

Dikkat edilmelidir ki, tutuklamanın kişi özgürlüğünü ortadan kaldıran çok ağır bir önlem olması nedeniyle, kamu davasının açılması için yeterli şüpheyi arayan kanun koyucu⁴² burada kuvvetli şüphe aramıştır⁴³. Koçaklı'ya göre, “kanun koyucunun bu yöndeki tercihinin nedeni, tutuklama kurumun ön ceza gibi kullanılmasının önüne geçmektir.⁴⁴” Nitekim hakkında tutuklama kararı verilen kişinin adeta mahkum olmuş gibi hürriyetinin kısıtlanacağı açıktır.

2.2.3. Ölçülülük İlkesi

Konu hakkında Avrupa Konseyi Bakanlar Komitesinin Üye Devletlere Tutukluluk hakkındaki R (80) 11 Sayılı Tavsiyesinin 5 numaralı ilkesine göre;

“Tutuklama kararı verilir verilmeyeceğini araştırırken, adli makamlar her davanın koşullarını ve özellikle duruma göre aşağıdaki hususları göz önünealmalıdır:

- İsnat edilen suçun niteliği ve ciddiyeti.
- Kişinin suç işlediğine ilişkin delilin kuvveti.
- Mahkumiyet halinde hükmedilecek ceza,
- Kişinin karakteri, geçmişi, şahsi ve sosyal durumu ile toplumsal bağları,
- Kişinin tutumu, özellikle önceki ceza yargılaması süresince tahmil edilen mükellefiyetleri nasıl yerine getirdiği⁴⁵.”

CMK'nın 100/1'inci maddesinin 2'nci cümlesinde konuyla ilgili olarak “işin önemi, verilmesi beklenen ceza veya güvenlik tedbiri ile ölçülü olmaması halinde, tutuklama kararı verilemez.” şeklindeki düzenlemeye yer verildiği görülmektedir⁴⁶. Kanunun lafzında ölçülülük ilkesine yer verilmesi şüphesiz ki büyük önem taşımaktadır. Ancak uygulamada, her somut olayın kendine has şartları dikkate alınarak tutuklama tedbirinin ölçülü olup olmadığını hakim takdir edeceğinde kuşku bulunmamaktadır. CMK sistematığı içinde adli kontrole ve tutuklama yasaklarına ilişkin düzenlemeler, ölçülülük ilkesini somutlaştırma işlevi görmektedir⁴⁷.

⁴¹ Koçaklı, *Tutuklama*, 52.

⁴² Gerçekten de CMK'nın 170/2'nci maddesinde yer alan “soruşturma evresi sonunda toplanan deliller, suçun işlendiği hususunda yeterli şüphe oluşturuyorsa; Cumhuriyet savcısı, bir iddianame düzenler.” şeklindeki kriter, iddianame düzenlenebilmesi için kuvvetli şüphenin değil, yeterli şüphenin esas olduğunu ortaya koymaktadır.

⁴³ Centel - Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 357.

⁴⁴ Koçaklı, *Tutuklama*, 52.

⁴⁵ Koçaklı, *Tutuklama*, 102.

⁴⁶ Burada dikkat çeken bir husus olarak, güvenlik tedbiri verilebilecek hallerde de tutuklamanın mümkün kılındığı görülmekte olup kanaatimizce bu durum ölçülülük ilkesiyle bağdaşmamaktadır. Tutuklama kurumunun burada amacına hizmet etmeyeceği, bu yüzden de ölçülülük ilkesine aykırı olacağı açıktır (Özbek, CMK, s.347).

⁴⁷ Yenisey - Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 382; Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 491.

2.2.3.1. Tutuklamaya Alternatif Tedbir Olarak Adli Kontrol

Ceza yargılamasında hüküm vermek amacıyla başvuru tutuklama gibi kişi hak ve özgürlüğünü kısıtlanmasına yol açan koruma tedbiri yerine, onunla aynı işlevi gören daha hafif nitelikli tedbirlere adli kontrol tedbirleri denilmektedir⁴⁸. Adli kontrol tedbirleriyle hem daha özgürlükçü bir alternatif geliştirilmiş olmakta, hem de tutuklunun günlük maliyeti ve cezaevinde personel istihdamı gibi hususlar dikkate alındığında devlete daha az mali külfet yüklenmiş bulunmaktadır⁴⁹. Adli kontrol, tutuklama ile aynı amacı sağlamayı hedefleyen⁵⁰, tutuklamaya nazaran önceliği olan, ölçülülük ilkesine hizmet eden bir tedbirdir. Nitekim ölçülülük ilkesi gereğince, temel hak ve özgürlüklere daha az bir müdahale içeren bir tedbirle aynı amaca ulaşılabilecekse bu tedbirle yetinilmesi ve daha ağır bir tedbir uygulamaktan kaçınılması gerektiği açıktır⁵¹. Adli kontrolün, tutuklamada ölçülülük ilkesinin sonucu olarak, hakimi tutuklama ile serbest bırakma arasında bir seçime zorlamamak amacıyla getirilmiş bir müessese olduğunu ifade etmek mümkündür⁵². Dolayısıyla adli kontrol tedbirinin ölçülülük ilkesine işlerlik kazandırabilmek adına, tutuklamanın kişiler üzerindeki ağır etkilerini ortadan kaldırmak amacıyla getirilmiş bir kurum olduğu görülmektedir⁵³.

Bununla birlikte öğretilerde, adli kontrol tedbirlerinin tutuklamanın seçimlik tedbiri olmaktan ziyade bağımsız nitelikte koruma tedbirlerine dönüştükleri hususunda görüşler de ileri sürülmektedir⁵⁴.

Adli kontrol hükümlerinin uygulanması ile aynı amaca ulaşılabilecekse hangi gerekçe ile olursa olsun tutuklamada ısrar edilemez⁵⁵. Yargıtay 4'üncü Hukuk Dairesi'nin konuyla ilgili kararında⁵⁶ kanun hükümlerine açıkça aykırı olarak verilen tutukluluk halinin devamı kararının ağır kusur oluşturduğunun ve bunun hakimler aleyhine manevi tazminat istemine konu olabileceğinin altı çizilerek tutukluluğa ilişkin karar kapsamında ölüm riski taşıyan sanığın delilleri karartma ve kaçma şüphesinden söz edilemeyeceği de önemle vurgulanmıştır.

CMK'nın 02.07.2012 tarihli ve 6352 SK ile değişik 109/1'inci maddesine göre, "bir suç sebebiyle yürütülen soruşturmada, 100'üncü maddede belirtilen tutuklama sebeplerinin varlığı halinde, şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına karar verilebilir." Dolayısıyla adli kontrol tedbirlerinden birine başvurabilmek için kanunda aranan tutuklama sebeplerinin varlığı⁵⁷ yeterli olacaktır.

⁴⁸ Yenisey - Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 363.

⁴⁹ Mehmet Tunç, "Adli Denetim, Tutuklamayı Önleyici Ve Giderici Tedbirler", *Adalet Dergisi* 6 (Ocak 2001), .

⁵⁰ Neslihan Coşkun, "Adli Kontrol", *Hukuki Perspektifler Dergisi* 3 (2005), 86.

⁵¹ Sesim Soyer Güleç, "Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 98 (Ocak-Şubat 2012), 26.

⁵² Güleç, *Tespit ve Değerlendirmeler*, 42.

⁵³ A.Duygu Özgüven, "Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Adli Kontrol", *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 81 (Mart-Nisan 2009), 318.

⁵⁴ Ercan Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini", *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/3 (Eylül 2022), 1374, 1375.

⁵⁵ Güleç, *Tespit ve Değerlendirmeler*, 42.

⁵⁶ Yargıtay 4. Hukuk Dairesi (Yargıtay, K. 2010/14 (08 Haziran 2010).

⁵⁷ Bu konuda öğretilerde ileri sürülen, tutuklama sebeplerinden delilleri karartma tehlikesinin varlığı halinde adli kontrol hükümlerinin uygulanmasının belirsizlik arz ettiği, bu sebeple adli kontrol için tutuklama sebeplerinden

CMK'nın 109/1'inci maddesinde yer alan "karar verilebilir" ifadesi nedeniyle, adli kontrol hükümleri yönünden ihtiyarılığın esas alındığı, dolayısıyla hakim veya mahkemenin şartları oluşmuş ise bile adli kontrole karar vermek zorunda olmadığı anlaşılmaktadır⁵⁸.

CMK'nın 109/2'nci maddesi uyarınca; "Kanunda tutuklama yasağı öngörülen hallerde de, adli kontrole ilişkin hükümler uygulanabilir."

CMK'nın 109/3'üncü maddesinde adli kontrol tedbirleri sınırlı sayıda olacak şekilde düzenleme altına alınmıştır. Yine 5395 sayılı Çocuk Koruma Kanunu'nun (ÇKK'nın) 20'nci maddesinde suça sürüklenen çocuklar hakkında CMK'nın 109/3'üncü maddesindeki adli kontrol tedbirlerine ilaveten birtakım tedbirlere başvurulabileceği belirtilmiştir.

Soruşturma evresinin her aşamasında şüpheli veya Cumhuriyet savcısının istemi ile adli kontrol tedbirine sulh ceza hakimi tarafından karar verilebilir (CMK m.110/1). Bu evrede Cumhuriyet savcısının tutuklama yönündeki talebinin adli kontrolü de içerdiği kabul edilmelidir⁵⁹. Nitekim CMK'nın 109/1'inci maddesinde, "şüphelinin tutuklanması yerine adli kontrol altına alınmasına" karar verilebileceği belirtildiğinden, sulh ceza hakiminin tutuklama istemiyle sevk edilen şüpheli hakkında tutuklama yerine adli kontrol kararı vermesi mümkündür⁶⁰. "Kovuşturma evresinin her aşamasında da görevli ve yetkili yargı mercileri olan mahkeme tarafından adli kontrol tedbirlerinin uygulanmasına karar verilebilir" (CMK m.110/3).

"Soruşturma evresinde sulh ceza hakimi, kovuşturma evresinde mahkeme adli kontrol uygulaması esnasında, Cumhuriyet savcısının istemi üzerine, şüpheliyi bir veya birden çok yeni yükümlülük altına koyabilir, kontrolün içeriğini oluşturan yükümlülükleri bütünüyle veya kısmen kaldırabilir, değiştirebilir veya şüpheliyi bunlardan bazılarını uymaktan geçici olarak muaf tutabilir" (CMK m.110/2).

CMK'nın 111/2'nci maddesine göre adli kontrole ilişkin kararlara karşı itiraz kanun yolu açıktır. İtiraz kanun yolu, CMK'nın 267 ve devamı maddelerinde düzenlenmiştir. Bu kapsamda Cumhuriyet savcısı, şüpheli veya sanık, müdafii, yasal temsilcisi itiraz yoluna başvurabilecektir. Dolayısıyla gerek soruşturma, gerekse kovuşturma evresinde, itiraz yoluna müracaat ederek adli kontrol tedbirinin denetlenmesi söz konusu olabilmektedir.

Şayet adli kontrol kapsamında yer verilen yükümlülükler, hukuka aykırı bir şekilde karara bağlanmış ise, bu durumda CMK'nın 141'inci maddesinde ilgiliye tazminat ödeneceğine ilişkin açık bir düzenlemeye yer verilmemiş olmakla birlikte; kişinin temel hak ve özgürlüklerine hukuka aykırı müdahale niteliğindeki adli kontrol tedbiri nedeniyle ortaya çıkan zararın tazmininin de mümkün olması gerekmektedir⁶¹. CMK'nın 141/1'inci maddesinde koruma tedbirleriyle ilgili tazminat talep edilecek haller sınırlı sayıda belirtilmiş ise de,

birinin varlığı yerine, sadece kaçma şüphesinin varlığını aramanın daha doğru olacağı yönündeki kanaate iştirak etmekteyiz; görüş için bkz. İnci, *Tutuklama*, 88; Yaşar, "Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini", 1375.

⁵⁸ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 491.

⁵⁹ Özgüven, *Adli Kontrol*, 338.

⁶⁰ Murat Özen, "Adli Kontrol", *Adalet Dergisi* 32 (Eylül 2008), 171.

⁶¹ Güleç, *Tespit ve Değerlendirmeler*, 69.

CMK'nın 141/3'üncü maddesi çerçevesinde bu konudaki tazminat taleplerinin değerlendirilmesi mümkündür⁶².

Gerçekten de, CMK'nın 112'nci maddesi uyarınca; “adli kontrol hükümlerini isteyerek yerine getirmeyen şüpheli veya sanık hakkında, hükmedilebilecek hapis cezasının süresi ne olursa olsun, yetkili yargı mercii hemen tutuklama kararı verebilir.” Dolayısıyla bu düzenleme gereğince, adli kontrol tedbirlerine kasten, yani bilerek ve isteyerek uymayan şüpheli/sanık hakkında, suçun gerektirdiği hapis cezasının üst sınırı ne olursa olsun tutuklama kararı verilebilmesi mümkündür. Bu halde yetkili yargı organının tutuklama kararı verme zorunluluğu yoktur, bu karar takdiri niteliklidir. Dolayısıyla; yükümlülüklerin kasten ihlali doğrudan tutuklama nedeni olarak algılanmamalı, otomatik olarak tutuklama kararı verilmesi sonucuna yol açmamalıdır⁶³. Bu noktada, ilgili yargı organınca adli kontrol yükümlülüğünü ihlal eden şüpheli veya sanık hakkında tutuklamanın koşullarının bulunup bulunmadığı tek tek irdelenmelidir.

Adli kontrol kararlarının işlev kazanabilmesi için, bu konudaki yükümlülüklerin uyulmaması halinde tutuklama kararı verilmesi gerekli değildir; nitekim bu işlev, daha farklı ve ağır bir adli kontrol yükümlülüğü ile değiştirmeye veya yükümlülük sayısının artırılmasıyla da sağlanabilecektir⁶⁴.

CMK'nın 109/6'ncı maddesi gereğince, adli kontrol altında geçirilen süre yargılama sonucunda verilecek hapis cezasından kural olarak mahsup edilememektedir. Ancak 7331 Sayılı Kanun'un 15. Maddesiyle madde metninde yapılan değişiklikle birlikte, konutu terk etmemek yükümlülüğü şeklinde belirlenen adli kontrol kapsamında geçen her iki gün, bir gün olarak dikkate alınmak suretiyle cezadan mahsup mümkün hale getirilmiştir. Yine mahsup edilememe kuralının bir diğer istisnası CMK'nın 109/6'ncı maddesinin 2'nci cümlesinde bulunmakta olup buna göre; uyuşturucu, uyarıcı veya uçucu maddeler ile alkol bağımlılığından arınmak amacıyla hastaneye yatma yükümlülüğünün uygulanması halinde mahsup mümkündür.

Yine öğretide, kişi özgürlüğünü kısıtlama sonucunu doğurmayan adli kontrol yükümlülüklerinin de ceza yaptırımından mahsup edilebileceği yönünde yaklaşımlar bulunmaktadır⁶⁵.

2.2.3.2. Tutuklama Yasağı

Tutuklama tedbirinde ölçülülük ilkesinin somutlaştığı bir diğer alan da, tutuklama yasağıdır. Bu konudaki temel düzenleme niteliğindeki CMK'nın 02.07.2012 tarih ve 6352 SK ile değişik 100/4'üncü maddesinde, sadece adli para cezasını gerektiren veya hapis cezasının üst sınırı iki yıldan fazla olmayan suçlarda tutuklama kararı verilemeyeceği belirtilmiştir⁶⁶.

⁶² Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini”, 1399.

⁶³ Güleç, *Tespit ve Değerlendirmeler*, 66.

⁶⁴ Özgüven, *Adli Kontrol*, 345, 346.

⁶⁵ Yenisey - Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 409; Yaşar, “Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini”, 1392.

⁶⁶ Buna göre TCK'da tutuklama yasağının söz konusu olduğu suçlar şu şekildedir: Basit bir tıbbi müdahale ile giderilebilen kasten yaralama, taksirle yaralama, hukuka aykırı olarak ölüden organ veya doku almak, belirli bir

ÇKK'nın 21'inci maddesinde ise, onbeş yaşını doldurmamış çocuklar⁶⁷ hakkında üst sınırı beş yılı aşmayan hapis cezasını gerektiren fiillerden dolayı tutuklama kararı verilemeyeceği belirtilmiştir⁶⁸.

Tutuklama yasağının düzenlendiği CMK'nın 100/4'üncü maddesinin ilk halinde de tutuklama yasağının ceza üst sınırı iki yıl idi. Madde, 5353 SK ile değiştirilmiş olup değişiklik neticesinde söz konusu sınır bir yıla indirilerek tutuklama yasağının kapsamı daraltılmıştır. Böylelikle daha önceden tutuklama yasağı kapsamında olan bazı suçlar bahsi geçen yasa değişikliği neticesinde yasak alanı dışına çıkarılmıştır. 6352 SK değişikliği ile madde eski halini almıştır. Yani maddenin mevcut haline göre, tutuklama yasağının ceza üst sınırı iki yıldır. Tutuklama kurumuna istisna olarak bakan bir ceza muhakemesi sisteminin, tutuklama kapsamını daraltmak için bahse konu yasak sınırını genişletmesi gerektiği açıktır⁶⁹.

Suçta sürüklenen çocuklar bakımından ÇKK'nın 21'inci maddesinde belirtilen onbeş yaş sınırının çocuğun suçu işlediği tarihteki yaşı yönünden mi yoksa tutuklama kararının verileceği tarihteki yaşı yönünden mi söz konusu olacağı açıkça kanunda belirlenmemiş olmakla birlikte, bu konuda farklı görüşler mevcuttur⁷⁰.

çıkartılığında organ veya doku teminine ilişkin ilân veya reklâm vermek, yardım ve bildirim yükümlülüğünün yerine getirilmemesi tıbbi zorunluluk olmadığı halde çocuk düşürme “kadın bakımından”, çocuk düşürme, konut dokunulmazlığını ihlal (f.1 hariç m.116/2), haksız arama, dilekçe hakkının kullanılmasının engellenmesi, ayrımcılık, kişilerin huzur ve sükûnunu bozma, kişiler arasındaki konuşmaların dinlenmesi ve kayda alınması, kişisel verileri yok etmeme, hırsızlık suçunun daha az cezayı gerektiren hali, ibadethaneleri ve mezarlıkları kirletme, kaybolmuş veya hata sonucu ele geçmiş eşya üzerinde tasarruf, taksirli iflâs, karşılıksız yararlanma (2. fıkra hariç m.163/1), bilgi vermeme genel güvenliğinin kasten tehlikeye sokulması (1. fıkra hariç m.170/2), genel güvenliğinin taksirle tehlikeye sokulması, tehlikeli maddelerin izinsiz olarak bulundurulması veya el değiştirmesi, akıl hastası üzerindeki bakım ve gözetim yükümlülüğünün ihlali, inşaat veya yıkımla ilgili emniyet kurallarına uymama, hayvanın tehlike yaratabilecek şekilde serbest bırakılması, işaret ve engel koymama, çevrenin taksirle kirletilmesi, zehirli madde katma, zehirli madde imal ve ticareti, sağlık için tehlikeli madde temini, bulaşıcı hastalıklara ilişkin tedbirlere aykırı davranma, sahte parayı bilerek kabul etmek, sahte olarak üretilmiş kıymetli damgayı bilerek kabul etmek, açığa imzanın kötüye kullanılması, halkı kin ve düşmanlığa tahrik ve aşağılama, görev sırasında din hizmetlerini kötüye kullanma, şapka ve Türk Harfleri Kanunu'na aykırılık, hayasızca hareketlerde bulunmak, kumar oynanması için yer ve imkan sağlama, birden çok evlilik, hileli evlenme, dinsel tören, çocuğun soybağını değiştirme, kötü muamele, aile hukukundan kaynaklanan yükümlülüğün ihlali, çocuğun kaçırılması ve alıkonulması (2.fıkra hariç m.234), bilişim sistemine girme, kamu görevlisinin ticareti, kamu görevinin terki veya yapılmaması, kanuna aykırı eğitim kurumu, özel işaret ve kıyafetleri usulsüz kullanma, yalan tanıklık (2. fıkra hariç m.272/1), suçu bildirmeme, sağlık mesleği mensuplarının suçu bildirmemesi, tutuklu, hükümlü veya suç delillerini bildirmeme, ses veya görüntülerin kayda alınması, genitalmuayene, resmen teslim olunan mala el konulması ve bozulması, hükümlü veya tutuklunun kaçması, yabancı devlet bayrağına hakaret.

⁶⁷ Şen ve Özdemir'in belirttiği gibi, bu yasak sadece fiilin işlendiği tarih itibarıyla onbeş yaşını doldurmamış çocukları kapsamına almıştır (Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 169).

⁶⁸ Mülga 2253 Sayılı Çocuk Mahkemelerinin Kuruluş, Görev ve Yargılama Usulleri Hakkında Kanun'un 19/3'üncü maddesine göre, alt sınırı 3 yılı aşmayan hürriyeti bağlayıcı ceza gerektiren suçlar bakımından tutuklama yasağı söz konusu idi.

⁶⁹ Benzer yöndeki görüş için bkz. Süheyl Donay, *Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu* (İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005), 123.

⁷⁰ Bu hususta tutuklama kararının verildiği tarihin esas alınması gerektiği hususunda bk. Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 471. Suçun işlendiği tarihteki yaşı dikkate alınması gerektiği hususunda ise bk. İnci, *Tutuklama*, 97,98; Yusuf Solmaz Balo, *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması* (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005), 282.

2.2.4. Tutuklama Nedeninin Varlığı

2.2.4.1.Genel Olarak

Diğer tutuklama şartlarının mevcut olmasına rağmen, tutuklama nedenlerinden birinin var olmaması durumunda tutuklama kararının verilemeyeceği açıktır.

Tutuklama nedenleri konusunda “sebeplerin kanuniliği” ve “maslahata uygunluk” olarak ifade olunan iki yaklaşım bulunmaktadır. Sebeplerin kanuniliği ilkesinde, kanun koyucu tutuklama nedenlerini sınırlı sayıda olacak şekilde tek tek düzenler ve bu nedenlerden başka bir nedene dayanarak tutuklama yapılamaz. Buna karşın maslahata uygunluk ilkesinde kanunda tutuklama sebepleri tek tek belirlenmemiş olup hakime geniş bir takdir yetkisinin tanındığı görülmektedir. Ülkemizde tutuklama sebepleri yönünden benimsenen ilke kanunilik ilkesidir.

Ceza Muhakemesi Hukukumuzda tutuklama nedenleri temel olarak CMK'nın 100/2'nci maddesinde düzenlenmiştir⁷¹. Buna göre şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığı ile bunun yanı sıra şüpheli veya sanığın delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme, tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunma davranışları da tutuklama nedeni olarak kabul edilmiştir.

2.2.4.2.Kaçma, Saklanma Şüphesi

CMK'nın 100/2-a düzenlemesine göre, şüpheli veya sanığın kaçması, saklanması veya kaçacağı şüphesini uyandıran somut olguların varlığı bir tutuklama nedenidir. Bu tutuklama nedenleri aynı zamanda Anayasa'nın 19/4'üncü maddesinde ifade olunmuştur⁷².

Avcı'nın tanımlamasıyla⁷³, ‘kaçma’, “şüpheli/sanığın kasten adli makamların kendisini mahkemeye davetini veya diğer yargılama işlemleri için gerektiği biçimde hazır bulundurulmasını imkansız kılması demektir.”

Kaçma şüphesinden bahsedilebilmesi için, uzaklaşmanın bilinçli olması⁷⁴, şüpheli/sanığın kaçma iradesiyle hareket etmesi gerekmektedir.

Benzer şekilde, şüpheli/sanığın kaçma amacına yönelik olarak gizlenmesi halinde de saklanma durumu söz konusu olur.

⁷¹ Özbek, CMK'nın 109/2'inci maddesinde yer alan “aşağıdaki hallerde bir tutuklama nedeni var sayılabilir” şeklindeki ifadenin, sayılan tutuklama nedenlerinden farklı hususların bulunduğu gibi bir anlama sebebiyet verdiğini belirtmektedir, görüş için bkz. Özbek, CMK, 348. Centel'in de bu ifadenin yanlış olduğu hususundaki görüşü için Nur Centel, “Yeni Ceza Muhakemesi Yasası'nda Adli Kontrol-Tutuklama-Yakalama ve Haksızlıkların Giderilmesi”, *Mehmet Somer'in Anısına Armağan* (2006), 857. Kanaatimizce yazarlar haklıdır, düzenlemede bu şekilde belirsizliğe yol açmayacak ifadeler kullanılmalıdır.

⁷² Anayasa'nın 19/4'üncü maddesi şu şekildedir: “Suçluluğu hakkında kuvvetli belirti bulunan kişiler, ancak kaçmalarını, delillerin yok edilmesini veya değiştirilmesini önlemek amacıyla veya bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde hakim kararıyla tutuklanabilir. Hakim kararı olmadan yakalama, ancak suçüstü halinde veya gecikmesinde sakınca bulunan hallerde yapılabilir; bunun şartlarını kanun gösterir.”

⁷³ Avcı, “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, 77,78.

⁷⁴ Yüce, “Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, 84; İnci, *Tutuklama*, 101, Sürücü, *Tutuklama*, 139.

Özbek'e göre⁷⁵; "saklanma ifadesi kaçma kavramının anlamını kuvvetlendirmenin ötesinde bir anlam taşımamaktadır, ayrıca CMK ile gıyabi tutuklama uygulamasına son verildiğinden, kaçan ve saklanan kişi hakkında artık tutuklama kararının verilmesi mümkün değildir, bu nedenle düzenlemenin yerindeligi tartışılabilir."

Şüpheli/sanığın yargılamadan kurtulmak amacıyla kaçmasının ardından gelip yargılamaya katılması halinde, sadece kaçmış olduğu gerekçesiyle şüpheli/sanığın tutuklanması mümkün olmamalıdır, ancak tekrar kaçacağı yönünde somut olgular tespit edildiği takdirde tutuklama kararı verilebilmelidir⁷⁶.

Kaçma veya saklanmaya ilişkin tutuklama nedeniyle somut olguların varlığına ihtiyaç bulunmaktadır. Her tutuklama kararında bu somut olguların neler olduğu, ne şekilde gerçekleştiği titizlikle ortaya konulmalıdır⁷⁷. Aksi takdirde tutuklama kararının neden yönünden sakatlanması söz konusu olabileceği gibi, hukuka aykırı, keyfi tutuklamalarla da karşılaşılabılır.

Birçok AİHM kararında da vurgulandığı üzere, "kaçma şüphesinin sadece isnat edilen suçun ağırlığına ve mahkumiyet halinde verilmesi muhtemel cezaya dayandırılması, özgürlük ve güvenlik hakkının ihlali niteliğindedir⁷⁸." Hal böyle iken, uygulamada kısa karar kapsamında duruşmada bulunmayan 69 sanığın isminin yan yana yazılmasının ardından "kendilerine verilen hürriyeti bağlayıcı cezanın miktarı, verilen ceza miktarına göre kaçma şüphesinin bulunması, bu nedenle de adli kontrol hükümlerinin yetersiz kalacağı anlaşılacakla bu sanıkların CMK'nın 98. maddesi uyarınca tutuklanmaları için haklarında yakalama emri çıkarılmasına" şeklinde zabıtlara geçen ifadelerle sadece suçun/cezanın ağırlığı dikkate alınarak karar verilebildiği görülmektedir. Bu ve benzeri kararların gerek Anayasa ve CMK yönünden, gerekse AİHS yönünden tutuklama nedeni yönünden hukuka aykırı olduğunda, kanaatimizce hiçbir tereddüt bulunmamaktadır.

Yine AİHM kararlarında da işaret olunduğu gibi, "tutuklulukta geçen süre mahkumiyet halinde verilecek hapis cezasından mahsup edileceğinden, tutuklulukta geçen süre uzadıkça kişinin kaçma riskinin azalacağını ifade etmek mümkündür⁷⁹."

Kaçma şüphesi, sübjektif değil, objektif ölçülere dayanmalıdır⁸⁰. Yine şüpheli/sanığın içinde bulunduğu objektif koşulların kaçmaya elverişli olması da tek başına kaçma şüphesinin varlığı için yeterli değildir⁸¹. Yoksa işin doğası gereği aslında her şüpheli veya sanığın kaçma

⁷⁵ Özbek, CMK, 349.

⁷⁶ Bahri Öztürk, "Tutuklama Sebepleri", *Manisa Barosu Dergisi* 24 (Ocak 1988) 16.

⁷⁷ AİHM, 08.06.1995 tarihli Yağcı ve Sargın/Türkiye kararında konuyla ilgili olarak, bir sanığın kaçmasına ilişkin tehlikenin sadece söz konusu hükmün (suç vasfının) ciddiyeti bazında değerlendirilmeyeceğine işaret etmektedir. Bu husus başka ilgili etkenlerle de ortaya konulmalıdır. Karar metni için bkz. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı, <http://www.tohav.org/aihmk/sargin.pdf>, (07.07.2012).

⁷⁸ Mansur/Türkiye, W/İsviçre, Tomasi/Fransa, Iijkov/Bulgaristan, Jecius/Litvanya, Muller/Fransa, Yağcı ve Sargın/Türkiye kararlarının bu yönde olduğu hususunda Sürücü, *Tutuklama*, 109. Wemhoff/Almanya kararının bu yönde olduğu hususunda Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 182 ve Bilal Çalışkan, "Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre Tutuklama", *Adalet Dergisi* 37 (Mayıs 2010), 13.

⁷⁹ W/İsviçre kararının bu yönde olduğu hususunda Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 65.

⁸⁰ Metin Feyzioğlu, *Tutuklama* (Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992), 45.

⁸¹ Yüce, "Tevkif Sebepleri", 449; İnci, *Tutuklama*, 103; Feyzioğlu, *Tutuklama*, 45.

şüphesi veya tehlikesi vardır⁸². Ancak kaçma şüphesini uyandıracak somut olguların varlığı olmaksızın tutuklama kararı verilemez.

Şüpheli/sanıktaki bazı sosyal, kişisel, ailevi, mesleki faktörler dikkate alındığında, kaçma şüphesini uyandıracak somut olgular şu şekilde somutlaştırılabilir:

Kişinin sabit bir ikametgahının olmaması kaçma şüphesinin bulunduğu yönünde bir kanaate yol açabileceği gibi, sabit ikametgah sahibi olması da uygulamada sanık/şüpheli müdafilerince de sıklıkla dile getirildiği üzere, bu yönde bir şüphenin bulunmadığı yönünde yorumlanabilir. Ancak salt bu irdelemeyle konu hakkında bir kanaate ulaşmak da mümkün olmamalıdır, bu şüphenin diğer somut olgularla birlikte ele alınması yerinde olacaktır⁸³.

Seyahat bileti, pasaport temin etmesi ya da temin hazırlığı yapması, ikametgah değişikliği amacıyla satış veya kira gibi gayrimenkul işlemleri yapması, önemli miktarlarda para transferlerine taraf olması gibi hususlar, şüpheli/sanığın kaçma hazırlığı içinde olduğu hususunda işaret olabilir⁸⁴. Ancak bu yöndeki değerlendirmenin de diğer somut olgularla birlikte titizlikle yapılması gerekmektedir. Nitekim kişinin iş, eğitim, sağlık seyahati gerçekleştirilmesi, ailevi nedenlerle veya sair meşru nedenlerle bahse konu işlemlerin içinde olması da pek tabii mümkündür⁸⁵.

Bahse konu kriterler AİHM kararlarında da ele alınmıştır. Mahkeme'nin bu kapsamdaki 10.11.1969 tarihli Matznetter/Avusturya kararında, kişinin ülke dışındaki bir hesaba havale gönderdiğinin, yurt dışına bir ziyarette bulunduğu ve bu şekilde yurtdışında bağlantılar kurduğunun tespit edildiğinden bahsetmektedir. 2000 tarihli Çeszk/Çek Cumhuriyeti davasında, "başvuru sahibinin bir tanıdığına yüklü bir miktar para verdiği, bir başkasının kimliğini kullanarak bir otomobil satın aldığı ve sahte bir pasaport edindiğine yer verilmiştir." 1993 tarihli W/İsviçre kararında, "başvuru sahibi bekâr bir erkek olduğu, ikametgâhını Monte Carlo'ya naklettiği, sık sık bir banka sahibi olduğu Anguilla'yı, ayrıca İngiltere, Almanya ve ABD'yi ziyaret ettiği, bu şekilde İsviçre dışında kullanabileceği epey bir mali kaynak bulundurduğu ve ayrıca çeşitli pasaportlarının bulunduğu gibi hususlara yer verilmiştir⁸⁶."

Kişinin uyuşturucu bağımlısı, dengesiz kişilik özelliklerine sahip olması kaçma riskini ortaya koyabileceği gibi, yaşının ilerlemiş olması, sağlık problemlerinin bulunması somut olayın kendine has şartlarıyla birarada değerlendirilerek kaçma tehlikesinin daha az olduğu yönünde kanaate ulaşılmasını sağlayabilir⁸⁷.

Bu özellikler de kişinin kaçma ihtimali hakkında fikir edinmeyi sağlayabilir. Başkalarına bakmakla yükümlü, aile bağları zayıf, yargılama nedeniyle ailevi sorunlar yaşaması kuvvetle muhtemel olan şüpheli/sanıkların, yine işsiz, sürekli iş değiştiren kişilerin,

⁸² Abdullah Pulat Gözübüyük, "Tutuklamanın Sebepleri Şartları", *Adalet Dergisi* 80/3 (Mayıs- Haziran 1989), 54.

⁸³ İnci, *Tutuklama*, 104.

⁸⁴ Öte yandan CMK'nın 247/1'inci maddesinde de, "hakkındaki kovuşturmanın sonuçsuz kalmasını sağlamak amacıyla yurt içinde saklanan veya yabancı ülkede bulunan ve bu nedenle mahkeme tarafından kendisine ulaşılmayan kişi kaçak olarak tanımlanmaktadır."

⁸⁵ Şentuna, *Tutuklama ve Adli Kontrol*, 50.

⁸⁶ Şentuna, *Tutuklama ve Adli Kontrol*, 49.

⁸⁷ İnci, *Tutuklama*, 105.

kaçma ihtimali daha yüksek olabileceği gibi, kaybetmeyi göze alamayacağı malvarlığı değerlerine sahip olan kişilerin kaçma tehlikesi daha az olabilir⁸⁸. Bu kriterlerin de tek başına kanaat edinmek için yeterli olmadığı, diğer somut verilerle beraber değerlendirilmesinin gerektiği açıktır.

2.2.4.3.Şüpheli/Sanığın Davranışları

Şüpheli/sanığın CMK'nın 100/2-b düzenlemesinde belirtilen bazı davranışları gerçekleştirdiği yönünde kuvvetli şüphe söz konusu ise, tutuklama nedeninin bulunduğu var sayılabilecektir. Bu davranışlar;

-Delilleri yok etme, gizleme veya değiştirme (m.100/2-b-1),

-Tanık, mağdur veya başkaları üzerinde baskı yapılması girişiminde bulunması (m.100/2-b-2) şeklinde ifade olunmuştur.

Bütün yargılamalarda şüpheli/sanığın delilleri yok edeceği, gizleyeceği veya değiştireceği yönünde bir ön kabulle hareket etmek ve bu kanaatle tutuklama nedeninin bulunduğu sonucuna ulaşmak doğru değildir. Bu yasal karine ile ifade edilmek istenen asıl husus, şüpheli/sanığın sayılan türden eylemlerle yargılama organının delillere ulaşmasını engellemeye yönelik bilinçli hareketlerde bulunmasıdır.

Şüpheli/sanığın susma hakkını kullanması, suçlamayı inkâr etmesi veya kabullenmemesi, müdafî yardımını talep etmesi, şüpheden ve suçlamadan kurtulmak amacıyla lehine olan delilleri temin etmesi ve ileri sürmesi gibi ceza muhakemesi hukukundan kaynaklanan haklarını kullanması, onun delilleri kararttığı şeklinde değerlendirilmemelidir⁸⁹.

Öte yandan, diğer suç ortaklarının kaçak olması, bazı tanık veya mağdurların beyanlarının temin edilememiş olması gibi, soruşturma ve kovuşturma makamlarından kaynaklanan ya da şüpheli/sanığın kasti hareketi neticesinde meydana gelmeyen hususlar sebebiyle delillerin yok edileceği, gizleneceği veya değiştirileceği ifade olunamaz⁹⁰. Bu tür nedenlerle sanığın veya şüphelinin tutukluluk halinin devamına karar verilmesi yerinde değildir⁹¹.

Delillerin toplanmış olması durumunda herhangi bir delilin karartılması tehlikesi de olamayacağından tutuklamaya hükmedilmemelidir⁹².

2.2.4.4.Tutuklama Sebeplerinin Varlığına İlişkin Yasal Karineler

CMK'nın 100/3üncü maddesinde ise, sınırlayıcı bir biçimde gösterilen (katalog) suçların işlendiği hususunda somut delillere dayanan kuvvetli şüphenin varlığı halinde, tutuklama nedeni var sayılabilecektir. İfade olunmalıdır ki; bu suçların varlığı halinde tutuklama nedeninin bulunduğunu var saymak mecburi değildir⁹³.

⁸⁸ İnci, *Tutuklama*, 106.

⁸⁹ İnci, *Tutuklama*, 113, 114.

⁹⁰ İnci, *Tutuklama*, 114.

⁹¹ Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 173.

⁹² Sürücü, *Tutuklama*, 140,141.

⁹³ Yenisey - Nuhoglu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 377; Cumhuriyet Şahin - Neslihan Göktürk, *Ceza Muhakemesi Hukuku I*, (Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021), 292.

Katolog dışında kalan suçlar yönünden ayrıca tutuklama kararı verilebilmesi amacıyla kuvvetli suç şüphesinin yanı sıra tutuklama nedeninin bulunması gerekmektedir⁹⁴.

Suçun teşebbüs aşamasında kalmış olması veya şüpheli/sanığın suça şerik olarak (azmettiren veya yardım eden) iştirak etmesi durumunda da bu tutuklama nedeninin uygulanması mümkündür⁹⁵.

CMK'nın 100/3'üncü maddesinde sayılan katalog suçlar 10 grup halinde belirtilmiştir:

i) TCK'da yer alan; soykırım ve insanlığa karşı suçlar (m.76, 77, 78), göçmen kaçakçılığı ve insan ticareti (m. 79, 80), kasten öldürme (m.81,82, 83), kasten yaralama (m.86/3-b-e-f) ve neticesi sebebiyle ağırlaşmış kasten yaralama (m.87), işkence (m.94, 95), cinsel saldırı (birinci fıkra hariç, m. 102), çocukların cinsel istismarı (m.103), hırsızlık (m.141, 142) ve yağma (m.148, 149), uyuşturucu veya uyarıcı madde imal ve ticareti (m.188), suç işlemek amacıyla örgüt kurma (m.220/ iki, yedi ve sekizinci fıkralar hariç), Devletin güvenliğine karşı suçlar (m.302, 303, 304, 307, 308), Anayasal düzene ve bu düzenin işleyişine karşı suçlar (m.309, 310, 311, 312, 313, 314, 315),

ii) 6136 sayılı Ateşli Silahlar ve Bıçaklar ile Diğer Aletler Hakkında Kanunu'nda tanımlanan silah kaçakçılığı suçları (m.12)

iii) 4389 sayılı Bankalar Kanunu'nun 22'inci maddesinin (3) ve (4) numaralı fıkralarında tanımlanan zimmet suçu

iv) 4926 sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu'nda tanımlanan ve hapis cezasını gerektiren suçlar

v) 2863 sayılı Kültür ve Tâbiat Varlıklarını Koruma Kanunu'nun 68 ve 74'üncü maddelerinde tanımlanan suçlar

vi) 6831 sayılı Orman Kanunu'nun 110'uncu maddesinin dört ve beşinci fıkralarında tanımlanan kasten orman yakma suçları

vii) 2911 sayılı Toplantı ve Gösteri Yürüyüşleri Kanununun 33'üncü maddesinde sayılan suçlar

viii) 3713 sayılı Terörle Mücadele Kanununun 7 nci maddesinin üçüncü fıkrasında belirtilen suçlar

ix) Kadına karşı işlenen kasten yaralama suçu

x) Sağlık kurum ve kuruluşlarında görev yapan personele karşı görevleri sırasında veya görevleri dolayısıyla işlenen kasten yaralama suçu.

Kanun koyucunun, sayılan suçları işlediği yönünde kuvvetli şüphe bulunan şüpheli/sanık yönünden tutuklama sebebinin bulunduğu yönünde bir ön kabul ile hareket ettiği anlaşılmaktadır. Ancak bu suçların işlendiği iddiası, tutuklama kararı verilebilmesi için yeterli olmamalıdır, otomatik tutuklama kararları verilmemelidir⁹⁶. Hâkim söz konusu suçlar yönünden tutuklama sebeplerinin mevcut olup olmadığını somut olayın şartlarına göre değerlendirilmeli, tutuklamanın nedenlerini ve diğer şartlarını da muhakkak irdelemelidir.

⁹⁴ Ahmet Gökçen vd.,*Ceza Muhakemesi Hukuku* (Ankara: Adalet Yayınevi, 2021), 416.

⁹⁵ İnci, *Tutuklama*, 121.

⁹⁶ Özbek, CMK, s.349,350; Şentuna, *Tutuklama ve Adli Kontrol*, 55.

Kanaatimizce, uygulamada katalog suçlarla ilgili tecrübe pek de başarılı değildir. Pratikte, söz konusu suçların varlığı durumunda diğer kriterler irdelenmeksizin doğrudan tutuklama kararları verilebildiği kaygıyla gözlemlenmektedir. Nitekim “suçun vasıf ve mahiyeti, mevcut delil durumu” şeklindeki tutuklama kararları uygulamada mevcut iken, birtakım suçları belirleyerek bunlar yönünden tutuklama sonucu öngörmek doğru değildir⁹⁷. Bu nedenle bazı yazarlar tarafından ileri sürülen katalog suç düzenlemesinin CMK’da yer almaması gerektiği görüşüne⁹⁸ biz de iştirak etmekteyiz⁹⁹. Kaldı ki ne kadar ağır bir suçla itham edilmiş olursa olsun kişinin suçu sabit oluncaya kadar masum sayılması gerektiği, suçun ağır olması nedeni ile tutuklu yargılamaya başvurulmasının bir anlamda sanık hakkında hükmolunacak cezanın sanığa peşinen çektirilmesine yol açacağı dikkate alındığında¹⁰⁰, katalog suç düzenlemesinin “masumiyet ilkesinin” ihlali olduğu da göz ardı edilmemelidir¹⁰¹. Öte yandan kaçma veya delilleri karartma riski aranmaksızın, sadece katalog kapsamına dahil olması nedeniyle bir suçlamadan tutuklama kararı verilmesi, hem Anayasa’nın 19/3’üncü maddesine, hem de bu durumun iç hukuka aykırılığı nedeniyle AİHS’nin 5/1’inci maddesine aykırı olacaktır¹⁰².

Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi’nin 05 Ocak 2011 tarihli tutuklama raporunda yer aldığı gibi¹⁰³, yerleşik uygulama alışkanlığından ötürü katalog suçların kanundan çıkarılarak öncelikle adli kontrol önlemlerinin uygulanması yükümlülüğü getirilmelidir; bunların yeterli olmayacağı düşünülmesi durumunda, tutuklama zorunluluğu gerektiren nedenlerin varlığı ya da devam ettiğine ilişkin gerekçelerin açıklanması zorunlu kılınmalıdır (Rapor m.5).

Kanunda yer alan katalog suç düzenlemesine ilişkin uygulamanın yerinde olmamasının yanı sıra, katalogda yer alan bazı suçlar ile ilgili de aksaklıkların bulunduğu ifade olunmalıdır. Şöyle ki; katalogda yer alan silahla kasten yaralama ve hırsızlık gibi suçlar yönünden hapis cezasının ertelenmesi, hükmün açıklanmasının geri bırakılması ve adli kontrol gibi kurumların uygulanması mümkündür. Yine suç işlemek amacıyla örgüt kurmak suçunun iki yıldan altı yıla kadar hapis cezası ile yaptırım altına alındığı dikkate alındığında bütün bu suçlar yönünden tutuklama nedeninin var sayılabileceğine ilişkin karinenin ölçülülük ilkesine aykırı olduğu görülmektedir. Öte yandan katalogda yer alan 4389 Sayılı Bankalar Kanunu ve 4926 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu yürürlükten kalkmış olup yerlerine 5411 Sayılı Bankalar Kanunu ve 5607 Sayılı Kaçakçılıkla Mücadele Kanunu yürürlüğe girmiş

⁹⁷ Erdener Yurtcan, *CMK Şerhi* (İstanbul: Beta Yayınevi, 2008), 292; Bayraktar, “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış”, 2865,2866.

⁹⁸ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 469; Centel, Armağan, s.857.

⁹⁹ İnci ise uygulamadaki bu durumun kanuni düzenlemedeki başarısızlıktan değil, kanunun sözünün ve ruhunun uygulayıcılar tarafından yeterince anlaşılmasını kaynaklandığını belirtmektedir (İnci, *Tutuklama*, 122).

¹⁰⁰ Katalog suç usulüne son verilmedikçe, bir tedbir olarak kabul edilen tutuklamanın ceza infazına dönüşeceği hususunda Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 150.

¹⁰¹ Sürücü, *Tutuklama*, 142.

¹⁰² Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 124.

¹⁰³ Rapor metni için bkz. Türkiye Barolar Birliği, “Türkiye Barolar Birliği İnsan Hakları Merkezi Tutuklama Raporu”, 05.01.2011, <http://tbbyayinlari.barolarbirlik.org.tr/TBBBooks/tutuklama.raporu.pdf> (23.04.2013).

bulunmaktadır. Dolayısıyla katalog suç düzenlemesinin yer aldığı CMK'nın 100/3'üncü maddesinde yürürlükte olmayan kanunlara gönderme yapıldığı görülmektedir¹⁰⁴.

2.3. Tutuklamanın Şekli Şartları

2.3.1. Yargılama Şartına İlişkin Engel Bulunmaması

Bazı hallerde soruşturmanın veya kovuşturmanın yürütülmesi şikayet, dava süresi, izin, yasama dokunulmazlığının kaldırılması gibi belli koşulların gerçekleşmesine bağlı tutulmuş olabilir ki bu şartlara yargılama şartları denilmektedir. Bu nedenle yargılama birtakım şartların gerçekleşmesine bağlanmış ise, bu şartlar gerçekleşmeden yargılamaya konu şüpheli veya sanık hakkında tutuklama kararı verilemeyecektir. Nitekim yargılama şartının gerçekleşmemesi nedeniyle yargılama yürütülemeyecek olduğundan, tutuklama tedbirine müracaat etmek de yersiz olacaktır.

Örnek olarak ifade etmek gerekirse bir yargılama engeli olan yasama dokunulmazlığı Anayasa'nın 83'üncü maddesinde düzenlenmiş bulunmaktadır. Bu kapsamda Türkiye Büyük Millet Meclisi (TBMM) üyelerinin meclis çalışmaları yönünden mutlak (kürsü) dokunulmazlığı, bunun dışındaki eylemleri yönünden ise geçici dokunulmazlıkları bulunmaktadır. 83'üncü maddenin 2'inci fıkrası uyarınca¹⁰⁵ meclis çalışmaları dışındaki eylemleri bakımından yasama dokunulmazlığının kaldırılması birtakım istisnalar dışında, bir yargılama şartıdır. Milletvekili sıfatı nedeniyle bu dokunulmazlığa sahip olan kişi hakkında bu şart gerçekleşmeden, yani dokunulmazlık kaldırılmadan yargılama yürütülememekte, dolayısıyla tutuklama kararı da verilememektedir. Kural olarak geçici dokunulmazlık, seçimden önce veya sonra işlendiği ileri sürülen tüm suçları kapsamaktadır. Milletvekili dokunulmazlığının amacının, vekillerin milleti en iyi şekilde temsil etmelerini sağlamak olduğu açıktır. Bu durum karşısında hukuken seçilmeye engel bir durumunun bulunup bulunmadığı seçim kurulunca değerlendirilen, akabinde seçilebilen tutuklu milletvekillerinin yasama dokunulmazlığından yararlanamayacağını ifade etmek mümkün değildir. Bir diğer ifadeyle aday gösterilip milletvekili seçilen ve meclise gitmeye hak kazanan kişinin, bu aşamadan sonra yasama faaliyetlerine katılmak suretiyle milleti temsil etmelerinin sınırlandırılmasının hiçbir geçerli dayanağı olamaz. Yine konuyla ilgili AİHM içtihatları da, "meşru beklenti hakkı" nedeniyle milletvekillerinin tutuksuz yargılanması gerektiğini ortaya koymaktadır¹⁰⁶.

¹⁰⁴ Kaldı ki 5607 SK'da, üç aydan bir yıla kadar hapis cezasını gerektiren kaçakçılık suçu da düzenlenmiş olup (Kanunun 3/6'ncı maddesinde yer aldığı gibi) bu suçlar yönünden tutuklama kurumunun tatbikinin ne derece amaca hizmet edeceği de tartışmalıdır.

¹⁰⁵ Anayasa'nın 83/2'nci fıkrasına göre, "Seçimden önce veya sonra bir suç işlediği ileri sürülen bir milletvekili, Meclisin kararı olmadıkça tutulamaz, sorguya çekilemez, tutuklanamaz ve yargılanamaz. Ağır cezayı gerektiren suçüstü hali ve seçimden önce soruşturmasına başlanılmış olmak kaydıyla Anayasanın 14'üncü maddesindeki durumlar bu hükmün dışındadır. Ancak, bu halde yetkili makam, durumu hemen ve doğrudan doğruya Türkiye Büyük Millet Meclisine bildirmek zorundadır."

¹⁰⁶ 1987 tarihli Mathieu-Mohin-Clerfayt/Belçika kararı kapsamında 3 ilkenin üzerini çizerek; 1)Getirilebilecek sınırlama hakkın özünü boşaltmamalıdır, 2) Sınırlama meşru bir amacı gözetmelidir, 3)Sınırlama çerçevesinde başvuru amaçla orantılı olmalı ve halkın kendi temsilcilerini serbestçe seçme hakkını engellememelidir. Benzer şekilde 2006 tarihli Alexandros Lykourazos/Yunanistan kararında, Yunanistan'a ihlal verilirken, "meşru beklenti hakkından" bahsetmiş ve Lykourazos'un seçime katılmasına izin verilmesinin kendisini seçmenler nezdinde seçilebilir kıldığını, onları bu yönde meşru bir beklenti içine soktuğunu,

Dolayısıyla kanaatimizce milletvekilliği sıfatını kazanan tutuklu şüpheli veya sanık yönünden tutukluluk şartları dar yorumlanmalıdır¹⁰⁷.

2.3.2.Hukuka Uygun Bir Tutuklama Kararının Varlığı

2.3.2.1.Genel Olarak

Söz konusu tutuklama şartı, tarihi gelişimi itibariyle habeas corpus kurumunun bir yansıması ve sonucudur. “Habeas corpus” en yalın haliyle, kişi hürriyetinin özellikle idare tarafından keyfi bir şekilde kısıtlanmasının önlenmesi şeklinde tarif olunabilir. Bu kuruma getirdiği tecrübeler neticesinde hukuk kuralları, gerek kişilerin, gerekse yürütme organının keyfi alıkoymalarını yasaklamak suretiyle kişi hürriyetini güvence altına almış ve yapılan ihlaller ceza kanunlarında suç haline getirilmiştir¹⁰⁸.

Hukukumuzda da, kişi özgürlüğünü en ağır biçimde kısıtlayan bir tedbir olan tutuklama kararını sadece yetkili hakimın veya mahkemenin verebileceği düzenleme altına alınmıştır. Büyük bir güvence niteliğindeki bu kuralın hiçbir istisnası yoktur; dolayısıyla hakim dışında hiçbir kimsenin tutuklama kararı vermeye yetkisi bulunmamaktadır¹⁰⁹. Anayasa'nın 19/3'üncü maddesinde tutuklamanın sadece hakim kararı ile yapılabileceği belirtilmektedir.

CMK'nın “tutuklama kararı” başlıklı 101'inci maddesinde, değişik yargılama aşamalarına göre tutuklama kararının hangi yargı mercileri tarafından ve ne şekilde verilebileceği belirtilmiş ve bu kararlar yönünden zorunlu müdafî esası benimsenmiştir. Maddenin emredici düzenlemesi gereğince tutuklamakararlarının mutlaka gerekçeli olması gerekmektedir.

Bu noktada ifade etmeden geçilmemelidir ki; tutuklama kararının hakim veya mahkeme tarafından verilebilmesi, yani habeas corpus kurumu, hukukumuzda tam anlamıyla özümsebilmiş değildir. Tutuklama kararları, kurumun önemine binaen gerekçeli, dosya içeriğine uygun, somut olgularla irtibatlandırılmış olmalıdır. Yine savcılık makamı da aynı nedenlerden ötürü tutuklama tedbirine ilişkin taleplerini soyut, basmakalıp ifadelerden arındırmak, bu tedbiri gerektiren gerekçeleri net bir şekilde ortaya koymak suretiyle tutuklama tedbiri yönünden daha etkin hale gelmelidir. Nitekim maddi gerçeğin aydınlanması yönünden, savcılık makamının, kolluk gibi birtakım imkanları kullanma noktasında mahkemeye oranla daha avantajlı durumda olduğu açıktır. Bu nedenlerle tutuklama kararlarıyla ilgili aksaklıkların önüne geçilmesi adına, kamu gücünü elinde bulunduran uygulayıcıların bu hususları dikkate almaları gerektiği değerlendirilmektedir.

milletvekilliğinin düşürülmesini seçmenin meşru beklenti hakkının ihlali olarak değerlendirmiştir .Bkz. Tolga Şirin, “İnsan Hakları ve YSK Kararının Düşündürdükleri”,<http://tolgasirin.com.tr/YSK.html>, (08.11.2012).

¹⁰⁷ Aynı yöndeki görüş için bkz. Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 172.

¹⁰⁸ Metin Feyzioğlu, “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1-4 (1995), 665.

¹⁰⁹ Avcı, “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, 79.

2.3.2.2. Tutuklama Kararı Vermeye Yetkili Mercii

CMK'nın 101/1'inci maddesi gereğince, soruşturma evresinde şüphelinin tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine sulh ceza hakimi tarafından karar verilir. Dolayısıyla sulh ceza hakiminin resen tutuklama kararı veremeyeceği görülmektedir.

Cumhuriyet savcısının tutuklama talebi üzerine yetkili hakim huzuruna çıkarılan şüphelinin CMK'nın 147'nci maddesinde yer alan usule uygun olarak ifadesinin tespit edilmesi gerekmektedir. Akabinde de şart ve nedenleri mevcut ise tutuklama kararı verilir. Tutuklama kararı verilmez ise şüphelinin derhal serbest bırakılması, 101/4'üncü maddede öngörülen bir zorunluluktur.

CMK'nın 101/1'inci maddesi gereğince, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya re'sen mahkeme tarafından karar verilir.

Görüldüğü üzere mahkeme bu evrede soruşturma aşamasından farklı olarak Cumhuriyet savcısının talebi ile bağlı olmaksızın da tutuklama kararı verebilmektedir.

Kovuşturma evresinde sorguyu yapan mahkemenin, sanığın tutuklanmasına karar vermesi halinde, sanığın ve müdafinin huzurda bulunması, müdafii hazır değilse müdafii atanması suretiyle sanığın tutuklamaya ilişkin savunmasının alınması zorunludur¹¹⁰. Nitekim CMK'nın 141/1-c düzenlemesi gereğince sanığa hakları hatırlatılmadan veya hatırlatılan haklarından yararlandırılma isteği yerine getirilmeden tutuklanan sanığın bu nedenle uğrayacağı tüm maddi ve manevi zararları Devletten talep etmesi mümkündür.

Nihayet İnci tarafından haklı olarak belirtildiği üzere¹¹¹, “Anayasa Mahkemesinin Yüce Divan sıfatıyla baktığı davalarda, şart ve sebeplerinin oluşması halinde sanığın tutuklanmasına karar vermesinde herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır.”

İtiraz, hakim kararları ile kanunun gösterdiği hallerde, mahkeme kararlarına karşı açık olan ve verilen bu kararların hukuki ve maddi yönden denetimini sağlayan bir kanun yoludur (CMK m.267/1). Bu kapsamda tutuklama ve tutuklamama kararlarına karşı itiraz edilmesi mümkündür. Yine itiraz kanun yoluna başvuru süresi ilgililerin kararı öğrendiği günden itibaren yedi gündür (CMK m.268/1).

Kararı veren mahkeme CMK m.268/2 gereğince öncelikle verdiği kararı gözden geçirir, talebi yerinde görürse kararını düzeltir, yerinde görmezse ilgili itiraz merci tarafından talep incelenir ve gerekli karar verilir.

CMK'nın 105'inci maddesine göre; “103 ve 104 üncü maddeler uyarınca yapılan istem üzerine, merciince Cumhuriyet savcısı, şüpheli, sanık veya müdafinin görüşü alındıktan sonra, üç gün içinde istemin kabulüne, reddine veya adli kontrol uygulamasına karar verilir. Bu kararlara itiraz edilebilir.”

¹¹⁰ Centel - Zafer, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 363.

¹¹¹ İnci, *Tutuklama*, 136.

Tutuklamama kararına itiraz edilmesi üzerine yapılan inceleme neticesinde, itiraz haklı bulunursa CMK'nın 98/1'inci maddesi gereğince "yakalama emri" düzenlenebilir.

İstinaf mahkemelerinin sanık hakkında tutuklama şart ve nedenlerinin istinaf aşamasında oluşması halinde tutuklama kararı veya şartları varsa tahliye kararı vermesinde herhangi bir yasal engel bulunmamaktadır¹¹².

Temyiz aşamasında hüküm henüz kesinleşmemiş olduğundan bu aşama kovuşturma evresine dahildir. Temyiz aşamasında, temyiz mercii tarafından kararın bozulması söz konusu olursa ve özellikle bozma sebebi suç vasfı gibi nedenlerle tutukluluk halinin sonlandırılmasını gerektiriyorsa, Yargıtay derhal sanığın tutukluluk halinin sona ermesini sağlar¹¹³. Nitekim salıverme işlemi için dosyanın esas mahkemesine dönmesi beklenemez olursa sanığın mağduriyetinin söz konusu olması kuvvetle muhtemeldir. Öte yandan temyiz aşamasında tutuklama kararı verilmesini gerektiren bir durumun gelişmesi halinde bu kararın hangi yargı organınca verileceği kanunda açıkça düzenlenmemiştir. Bu husustaki tereddüdün giderilmesi amacıyla yasal düzenleme yapılmasında fayda bulunduğu değerlendirilmektedir¹¹⁴.

2.3.2.3. Tutuklama Kararının İçeriği

CMK'nın "tutuklama kararı" başlıklı 101/2'inci maddesi, 02.07.2012 tarih ve 6352 Sayılı Kanun ile, ayrıca 08.07.2021 tarih ve 7331 Sayılı Kanun ile değişmiştir. Söz konusu düzenlemenin değişikliklerden önceki halinde tutuklama kararları ile tutuklamanın devamına ve bu husustaki tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarda hukuki ve fiili nedenlerin gerekçeleriyle gösterilmesi gerektiği belirtilmiş idi. Muhtemelen uygulamada söz konusu gerekçelere yeterince yer verilmemesi nedeniyle maddede değişikliğe gidilmiş olup kanun koyucu kararlarda bulunması gereken esaslı hususları vurgulama ihtiyacı hissetmiştir. Bu kapsamda, kuvvetli suç şüphesini, tutuklama nedenlerinin varlığını ve tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilerek açıkça gösterilmesi gerektiği düzenleme altına alınmıştır. Dolayısıyla değişiklik ile kanuna dahil olan hususların muhakkak kararlarda bulunması gerekmektedir. Yine 7331 Sayılı Kanun ile adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilerek tutuklama kararında belirtilmesi gerektiği düzenleme altına alınmıştır. Bunun yanı sıra öğretilde, mahkemenin adı, sorgu numarası, şüpheli/sanığın kimlik, adres ve telefon bilgileri, takma ad/lakap bilgileri, fotoğrafı, suçlamanın yer aldığı kanun maddesi, soruşturma numarası gibi bazı bilgilerin de kararda yer alması gerektiği ifade olunmuştur¹¹⁵.

2.3.2.4. Tutuklama Kararının Gerekçeli Oluşu

Anayasa'nın 141/3'üncü maddesi, "bütün mahkemelerin her türlü kararları gerekçeli olarak yazılır" şeklindedir. Benzer şekilde CMK'nın 34'üncü maddesi uyarınca, hakim veya mahkemelerin karşı oy dahil her türlü kararının, gerekçeli olarak yazılması gerekmektedir. Bu

¹¹² Gökcen vd, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 420; Uğur Aşkın, "Bölge Adliye Mahkemelerinin Tutuklama Kararı Verme Yetkisi", *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 49 (Ocak 2022), 641, 644, 649; Akıcı, *Tutuklamanın Maddi ve Şekli Şartları*, 120.

¹¹³ Yenisey - Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 404.

¹¹⁴ Yenisey - Nuhoğlu, *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 385; İnci, *Tutuklama*, 141.

¹¹⁵ İnci, *Tutuklama*, 142.

genel düzenlemelerin yanı sıra CMK'nın 101/2'nci maddesinde 6352 Sayılı Kanun ile yapılan değişiklikte, tutuklama, tutukluluk halinin devamına ve tahliye isteminin reddine ilişkin kararlarının içermesi gereken hususlar sıralanmıştır. Bu kapsamda, sayılan kararlarda kuvvetli suç şüphesini, tutuklama nedenlerinin varlığını, tutuklama tedbirinin ölçülü olduğunu ve adli kontrol uygulamasının yetersiz kalacağını gösteren delillerin somut olgularla gerekçelendirilmesi, söz konusu düzenleme gereğince zaruridir.

Yine CMK'nın 34'üncü ve 230'uncu maddelerinden ortaya çıkan yasal zorunluluk nedeniyle tutuklama kararlarında iddia ve savunma taraflarınca ileri sürülen görüşler belirtilmeli, deliller tartışılmalı ve değerlendirilmeli, karara esas alınan ve reddedilen deliller belirlenmeli; bu kapsamda dosya içerisinde bulunan ve hukuka aykırı yöntemlerle elde edilen deliller ayrıca ve açıkça gösterilmelidir.

Gerekçe gösterilirken kalıplaşmış, soyut ifadelerin kullanılmasından kaçınılmalı ve her somut olayın kendine has şartları bulunduğundan, dosyada yer alan delillerle tutuklama gerekçeleri ilişkilendirilmelidir¹¹⁶.

Bu konuda örnekleme yapmak gerekirse; uygulamada “suçun vasıf ve mahiyetine, mevcut delil durumu, suçlama sayısı ve tutuklulukta geçen süreye göre, sanıklar hakkında suç işlediklerine dair kuvvetli suç şüphesine dair olguların bulunması ve CMK'nın 100'üncü maddesinde yer alan katalog suçlardan olması karşısında, tutuklama sebebinin varlığı nedeniyle bu aşamada tutuklu sanıkların tutukluluk hallerinin devamına” veya “sanıkların üzerine atılı suçun niteliği, dosya kapsamı, atılı suçun CMK'nın 100'üncü maddesindeki suçlardan bulunmasına nazaran tahliye talebinin reddiyle tutukluluk hallerinin devamına” ya da “sanığın üzerine atılı suçun vasıf ve mahiyetine, mevcut delil durumuna, tutuklama tarihine, CMK'nın 100'üncü maddesinde belirtilen şartlarda bir değişiklik olmamasına göre, sanıkların müdafilerinin yerinde olmayan itirazlarının reddine” şeklinde ifade olunan gerekçelerle, hem de birden sanığın hukuki durumunun birlikte değerlendirildiği, aynı hukuki gerekçelerle tutukluluklarının devamına ya da tutukluluğa yapılan itirazlarının reddine karar verildiği görülmektedir¹¹⁷. Soyut gerekçeler içeren bu türden kararların, hukuka aykırı olduğu hususunda tereddüt bulunmamaktadır.

Tutuklama kararlarının gerekçeli olması zorunluluğu ifade olunurken, savcılık makamının tutuklama talebinin de gerekçeli olması, talep kapsamında şüpheliye isnat edilen suçlamaya, bu suçlamaya ilişkin delillere, kaçma veya delil karartma yönündeki şüpheye nasıl varıldığı hususuna yer verilmesi gerektiği ifade olunmalıdır¹¹⁸.

¹¹⁶ AİHM, 08.06.1995 tarihli Yağcı ve Sargın/Türkiye kararında konuyla ilgili olarak, “bir sanığın kaçmasına ilişkin tehlikenin sadece söz konusu hükmün (suç vasfının) ciddiyeti bazında değerlendirilmeyeceğine işaret etmektedir. Bu husus başka ilgili etkenlerle de ortaya konulmalıdır.” Karar metni için bkz. Toplum ve Hukuk Araştırmaları Vakfı, <http://www.tohav.org/aihmk/sargin.pdf>, (07.07.2012).

¹¹⁷ Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 144,145.

¹¹⁸ Öztürk vd., *Ceza Muhakemesi Hukuku*, 473; Şen - Özdemir, *Tutuklama*, 145.

SONUÇ

Çalışma neticesinde elde edilen tespitleri aşağıdaki şekilde ele almak mümkündür.

Ceza Muhakemesi Kanunu önceki usul kanunu olan 1412 Sayılı Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu'ndan farklı olarak gıyabi tutuklamanın bazı istisnaların dışında kaldırılması, tutuklama sorgusunda zorunlu müdafii sisteminin benimsenmesi, tutuklama sebeplerinde somut olgular esas, adli kontrol tedbirleri ve azami tutukluluk süreleri gibi daha teminatlı hükümler içermesine rağmen, tutuklu sayısında artış olması çok ciddi bir çelişkidir. Halbuki, tutuklama tedbiri istisnaen müracaat edilmesi gereken, birçok unsurun aynı anda mevcut olması halinde başvurulabilen ve ağır sonuçları bulunan özel ve ciddi bir tedbirdir. Tutuklamayla ilgili yasal düzenlemelerin halen bazı revizyonlara ihtiyacının bulunmasına rağmen mevcut usul kurallarının önceki sisteme oranla daha ideal seviyede olmasına rağmen uygulamadaki sonuçların daha olumsuz seviyede olmasının en önemli sebebi maalesef uygulayıcılarıdır. Bu kapsamda tutuklamanın daha çok görüldüğü evre olan soruşturma evresinde özellikle savcılık makamlarının bu konuda talepte bulunurken daha özenli olmaları gerektiği değerlendirilmektedir. Kaldı ki, bilindiği üzere, kötü bir yasa iyi uygulayıcıların elinde iyi sonuçlar doğurabilirken, iyi yasa da kötü uygulayıcıların elinde olumsuz sonuçlar verebilmektedir. Hukuk fakültelerindeki eğitimden başlayarak bir an evvel uygulayıcıların mesleki gelişmelerinin artırılması gerekmektedir.

Birtakım suçların işlendiğine ilişkin şüphe, tutuklama sebebinin mevcut olduğuna işaret olamaz. CMK'nın 100/3'üncü maddesinde yer alan "katalog suç" sistemi, tutuklama kararlarını otomatikçe bağlayan sonuçlar doğurması, bu suçlardan birinin varlığı halinde tutuklamanın kaçınılmaz olduğu algısı nedeniyle çok büyük sakıncalar içermektedir. Aynı zamanda tutuklamayı sıradanlaştıran bu kabul tarzı, tutuklama kararlarının toplum nazarında ciddiyetini ve meşruiyetini kaybetmesine yol açmaktadır. Tüm bu nedenlerle CMK'yı bir an evvel katalog suç karanlığından arındırmak, kanundan bu hükmü çıkarmak gerekmektedir.

Gıyabi tutuklamanın sonuçlarını doğuran yakalama emri verilmesinin yalnızca çağrı üzerine gelmeme veya çağrı yapılamama şartına bağlanması yeterli değildir; en azından kuvvetli suç şüphesinin varlığını gösteren olguların da bulunması yakalama emri verilmesinin ek şartı olarak kanuna eklenmelidir.

Yukarıda ilgili yerlerde belirtildiği üzere, tutuklama tedbirinde kanunilik esastır. Kanunda yer almayan nedenlerle tutuklamaya veya tutukluluk halinin devamına ilişkin karar verilemez. Bu hususa yeterince riayet edilmediği, kararlarda bazen tutuklananın "kaçma şüphesinin ve delilleri karartma ihtimalinin mevcut olduğu" gibi gelişigüzel ve basmakalıp gerekçelerle yetinildiği, bazen de yasada yer almayan "sabıkalı olma, henüz ifadesinin tespit edilmemiş olması" gibi nedenlere yer verildiği görülmektedir. Suç şüphesi altında dahi olsa insanların özgürlükleri kısıtlanırken biraz daha özenli davranılmalı ve tutuklama kararlarının hukuka uygun nedenler üzerine inşa edilmesi amacıyla kararlarda gerekli dikkat gösterilmelidir.

CMK'nın 109/1'inci maddesinden tutuklamaya alternatif olarak kabul edildiği anlaşılan adli kontrol tedbirleri, uygulamada etkinleşmiş değildir. Adli kontrol tedbirlerinin yürürlükte olmadığı döneme göre CMK döneminde, tutuklu sayısının arttığı görülmesi bu yöndeki kanaati pekiştirmektedir.

Haksız tutuklama ve uzun tutukluluk sürelerinin yarattığı olumsuz etkilerin giderilmesi, kişi özgürlüğünün güvence altına alınması amacıyla haksız tutuklama tazminatlarının daha sağlıklı değerlendirilmesinde fayda bulunmaktadır.

Tutuklamanın, öğretide bazı yazarlarca ileri sürülen aksine, ileride verilebilecek özgürlüğü bağlayıcı cezanın yerine getirilebilmesi için bir araç olarak kabul olunmaması gerekmektedir. Aksi halde, tutuklamanın bir infaz rejimi olarak benimsenmesi kaçınılmaz olacaktır.

Anayasası'nın 19/3'üncü maddesinde tutuklama nedenleri sayıldıktan sonra, "bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan ve kanunda gösterilen diğer hallerde tutuklama kararı verilebilir" ifadesine yer verilmiş olup bu durum, tutuklamanın kanunilik özelliğiyle çelişkilidir. Keyfi ve haksız tutukluluğa yol açabilecek bir ifade olması nedeniyle, "bunlar gibi tutuklamayı zorunlu kılan" ifadesinin Anayasa'dan çıkarılmasında fayda bulunmaktadır.

Adli kontrol tedbirine hükmetmek için CMK'nın 109/1'inci maddesine göre, tutuklama sebeplerinin varlığı aranmaktadır. Esasen adli kontrol tedbirlerinin amacı, şüpheli/sanığın kaçma ihtimalinin önlenmesi olduğundan, bu tedbirler yönünden sadece kaçma şüphesinin varlığını aramak daha doğru olacaktır. Nitekim delilleri karartma yönündeki sebebin, adli kontrol ile giderilmesi mümkün olmayacaktır.

Adli kontrol tedbirlerine ilişkin yükümlülüklerin yerine getirilmemesi halinde CMK'nın 112'nci maddesine göre, hükmedilebilecek hapis cezasının süresine bakılmaksızın tutuklama kararı verilebilecektir. Ancak, burada CMK'nın 100/4'üncü maddesinde yer alan tutuklama yasaklarına ilişkin bir husus söz konusu ise, adli kontrol gereklerinin yerine getirilmemesinden bahisle tutuklama kararı verilmemelidir. Yasağa tabi bir suçlama yönünden ilk etapta tutuklama kararı verilemezken, sonraki aşamada sadece adli kontrol gereklerinin yerine getirilmemiş olmasından bahisle tutuklama kararı verilmesi ölçülülük özelliğinin ihlali anlamına gelecektir. Bu nedenle CMK'nın 112'nci maddesinde bu yönde bir değişiklik yapılarak tutuklama yasağının bu madde yönünden de dikkate alınması sağlanmalıdır.

CMK'nın 101/1'inci maddesinde, kovuşturma evresinde sanığın tutuklanmasına Cumhuriyet savcısının istemi üzerine veya resen mahkemece karar verileceği belirtilmektedir. Kovuşturma evresinin hükmün kesinleşmesine kadar geçen süreyi kapsadığı dikkate alındığında temyiz aşamasında da şart ve sebeplerinin oluşması halinde tutuklama kararının verilebileceği anlaşılmaktadır. Bununla birlikte temyiz aşamasında tutuklama kararı verilmesini gerektiren bir durumun gelişmesi halinde, bu kararın tam olarak hangi yargı organınca verileceği hususunda CMK'da herhangi bir düzenleme bulunmamaktadır. Bu husustaki yasal boşluğun giderilmesinde fayda bulunmaktadır.

KAYNAKÇA

- Altınay, Ahmet. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*. İstanbul: Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2007.
- Akıcı, Selçuk. *Ceza Muhakemesi Kanunu'nda Koruma Tedbiri Olarak Tutuklamamın Maddi ve Şekli Şartları*. Gaziantep: Hasan Kalyoncu Üniversitesi, Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2022.
- Aşkın, Uğur. “Bölge Adliye Mahkemelerinin Tutuklama Kararı Verme Yetkisi”, *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi* 49 (Ocak 2022), 641- 670. [2183849 \(dergipark.org.tr\)](http://dergipark.org.tr/2183849)
- Avcı, Mustafa. “Ceza Yargılaması Hukuku Tarihimize Koruma Tedbirlerinde Tutuklama”, *Kamu Hukuk Arşivi*, (Haziran 1998), 27-43.
- Avcı, Mustafa. “Yeni Düzenlemelere Göre Tutuklama”, *Hukuki Perspektifler Dergisi* 3 (Nisan 2005), 74-84.
- Balo, Yusuf Solmaz. *Uluslararası İlkeler Işığında Çocuk Koruma Kanunu ve Uygulaması*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.
- Bayraktar, Köksal. “Yeni Ceza Muhakemesi Kanununda Yer Alan Koruma Tedbirlerine Genel Bir Bakış”, *Legal Hukuk Dergisi* 3/32, (Ağustos 2005), 2863-2869.
- Centel, Nur. “Yeni Ceza Muhakemesi Yasası'nda Adli Kontrol-Tutuklama-Yakalama ve Haksızlıkların Giderilmesi”, *Mehmet Somer'in Anısına Armağan* (2006), 849-877.
- Centel, Nur - Zafer, Hamide. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. İstanbul: Beta Yayınevi, 12.Bası, 2015.
- Coşkun, Neslihan. “Adli Kontrol”, *Hukuki Perspektifler Dergisi* 3 (2005), 85- 89.
- Çalışkan, Bilal. “Avrupa İnsan Hakları Mahkemesine Göre Tutuklama”, *Adalet Dergisi* 37 (Mayıs 2010), <http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/37.say/01%20-%20BİLAL%20ÇALIŞKAN.pdf>, (14.10.2012).
- Donay, Süheyl. *Açıklamalı Ceza Muhakemesi Kanunu*. İstanbul: Vedat Kitapçılık, 2005.
- Erem, Faruk. *Ceza Muhakemeleri Usulü Kanunu Şerhi*. Ankara, 1996.
- Feyzioğlu, Metin. “Anglo Sakson ve Anglo Amerikan Hukuk Düzenlerinde Habeas Corpus Kurumu”, *Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 44/1-4 (1995), 665-688.
- Feyzioğlu, Metin. *Tutuklama*. Ankara: Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 1992.
- Feyzioğlu, Metin. 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanunu Hakkında Bazı Tespit Ve Değerlendirmeler, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 19/62 (Ocak-Şubat 2006), 27-61.
- Gökçen Ahmet vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 5. Basım, 2021.
- Gözübüyük, Abdullah Pulat. “Tutuklamamın Sebepleri Şartları”, *Adalet Dergisi* 80/3 (Mayıs- Haziran 1989), 51-57.
- Güleç, Sesim Soyer. “Tutuklamaya İlişkin Temel Sorunlar ve Avrupa İnsan Hakları Mahkemesinin Güncel Kararları Çerçevesinde Adli Kontrol Konusunda Bazı Tespit ve Değerlendirmeler”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 98 (Ocak-Şubat 2012), 25- 74.

Gülüşür, Emre. *Koruma Tedbirlerinden Tutuklama*. Konya: Selçuk Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2010.

İnci, Z.Özen. *Bir Koruma Tedbiri Olarak Türk Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2.Baskı, 2011.

Karadayı, İsmet K. “Ceza Yargılama Usulü Yasası İçinde Tutuklama Sorunu”, *İstanbul Barosu Dergisi* 56/1-2-3 (Ocak-Şubat-Mart 1982), 7-10.

Kazancı, Behiye Eker. “AİHS ve AİHM Kararları Çerçevesinde Yakalama ve Tutuklama Koruma Tedbiri İle Kişi Güvenliği ve Hürriyetinin Sınırlandırılması”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 98 (Ocak-Şubat 2012), 75-104.

Koçaklı, Engin. *5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Koruma Tedbiri Olarak Tutuklama*. Kocaeli: Kocaeli Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2008.

Köksal, Ayhan. “Ceza Muhakemeleri Usulü Kanununda Tutuklama ve 1961 Anayasası”, *İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 30/1-2 (1964), <http://www.iudergi.com/tr/index.php/hukukmecmua/article/view/4779/4343>,.

Malkoç, İsmail - Yüksektepe, Mert. *Ceza Muhakemesi Kanunu*. Ankara: Malkoç Kitapevi, 2005.

Özbek, Veli Özer vd. *Ceza Muhakemesi Hukuku*, Ankara: Seçkin Yayınevi, 14. Baskı, 2021.

Özbek, Veli Özer. *CMK İzmir Şerhi*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2005.

Özen, Murat. Adli Kontrol, *Adalet Dergisi* 32 (Eylül 2008), 167-186.

Özgüven, A.Duygu. “Ceza Muhakemesi Kanunu Çerçevesinde Adli Kontrol”, *Türkiye Barolar Birliği Dergisi* 81 (Mart-Nisan 2009), 311-352.

Öztürk, Bahri. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Koğuşturma Mecburiyeti*. Ankara: Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Döner Sermaye İşletmesi, 1991.

Öztürk Bahri vd. *Nazari ve Uygulamalı Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 13. Baskı, 2019.

Öztürk, Bahri. “Tutuklama Sebepleri”, *Manisa Barosu Dergisi* 24 (Ocak 1988), 2-17.

Soyaslan, Doğan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Yetkin Yayınevi, 4.Baskı, 2010.

Sürücü, A.Sinan. *İnsan Hakları Avrupa Mahkemesi Kararlarında ve Türkiye’de Tutuklama*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2010.

Şahin, Cumhur – Göktürk, Neslihan. *Ceza Muhakemesi Hukuku I*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 12. Baskı, 2021.

Şen, Ersan - Bilgehan Özdemir. *Tutuklama*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2011.

Şentuna, Mustafa Tarık. *Teori ve Uygulama Işığında Avrupa İnsan Hakları Sözleşmesi ile Karşılaştırmalı Olarak 5271 Sayılı Ceza Muhakemesi Kanununda Tutuklama ve Adli Kontrol*, Ankara: Adalet Yayınevi, 2.Bası, 2007.

Şirin, Tolga. “İnsan Hakları ve YSK Kararının Düşündürdükleri”, <http://tolgasirin.com.tr/YSK.html>, (08.11.2012).

Tosun, Öztekin. *Türk Suç Muhakemesi Hukuku Dersleri*. İstanbul: Acar Matbaacılık, Genişletilmiş 4. Bası, 1984.

Tunç, Mehmet. “Adli Denetim, Tutuklamayı Önleyici Ve Giderici Tedbirler”, *Adalet Dergisi* 6 (Ocak 2001), <http://www.yayin.adalet.gov.tr/dergi/6say%C4%B1.pdf>, (30.06.2012).

Uçdu, İlker. *Ceza Muhakemesi Hukukunda Tutuklama*. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, 2007.

Ünver, Yener - Hakeri, Hakan. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Adalet Yayınevi, 2012.

Yaşar, Ercan. “Adli Kontrol Tedbirleri Çerçevesinde Geçirilen Sürelerin Mahsubu ve Tazmini”, *Selçuk Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi* 30/3 (Eylül 2022), 1367-1407. <https://dergipark.org.tr/tr/download/article-file/2367017>

Yenisey, Feridun – Nuhoglu, Ayşe. *Ceza Muhakemesi Hukuku*. Ankara: Seçkin Yayınevi, 2021.

Yurtcan, Erdener. *CMK Şerhi*. İstanbul: Beta Yayınevi, 5. Bası, 2008.

Yüce, Turhan Tufan. “Ceza Yargılaması Hukukunda Zorlayıcı Önlem Teorisi”, *Ege Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası* 1/1 (1980), <http://web.deu.edu.tr/hukuk/dergiler/ilk/yilbirsayibir/yuce5.pdf>.

Yüce, Turhan Tufan. “Alman-Türk Muhakemeleri Usulünde Tevkif ve Tevkif Sebepleri”, *Adalet Dergisi*, 52/1-2 (Ocak-Şubat 1961), 444-455.